

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра історії України

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

БАКАЛАВР

на тему: **«РОЗВИТОК ІДЕОЛОГІЇ ОУН (1929-1941 РОКИ)»**

Виконав: студент IV курсу

денної форми навчання

напряму підготовки (спеціальності)

6.020302 – історія та археологія

Лебедєв Олексій Васильович

Керівник: к.і.н., доц.

Майстренко Владислав Сергійович

Рецензент: к.і.н., доц.

Журавльов Денис Володимирович

Харків - 2021 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3 ст.
Розділ 1. Створення ОУН і підготовка до Конгресу Українських Націоналістів.....	11 ст.
Розділ 2. Організація українських націоналістів: формування і еволюція програмних засад.....	23 ст.
2.1 Ідеологічні основи ОУН: французький інтегральний націоналізм і чинний націоналізм Донцова.....	23 ст.
2.2 Критика теорії інтегрального націоналізму та ідея солідаризму М. Сціборського.....	33 ст.
2.3 Економічні аспекти української державності.....	40 ст.
Розділ 3. Криза політичних поглядів.....	51 ст.
3.1 Розбрат: причини розколу.....	51ст.
3.2 Трансформація програм: II Великий збір та «бандерівський» збір.....	58 ст.
Висновки	69 ст.
Список використаних джерел та літератури	74 ст.
Додатки	80 ст.
Анотація	91 ст.

ВСТУП

Еволюція політичної історії України, подальший розвиток державотворчих процесів та модернізація суспільства потребують докладного дослідження задля виховання поважного ставлення до власної історії та відтворення подій минулого, які є ланкою процесу розвитку нації. Діяльність Організації українських націоналістів стала однією з найважливіших віх в політичній історії України ХХ ст.

Актуальність. Ідеологія організованого українського націоналізму все ще залишається недостатньо вивченим явищем. Це призводить до спотворення реальних ідей та думок оунівців, навішування ярликів, вкорінення негативних стереотипів. У той час, коли теоретичний рівень суспільно-політичної думки ОУН дає змогу не просто приділяти їй увагу, а й практично використовувати ідеї та здобутки. Одним з аспектів програм ОУН, який потребує більшої уваги науковців, є ідеологічні погляди оунівців. Діячі ОУН розкривали суть цієї проблеми, крізь призму переходу від спадку більшовицької держави до самостійної української, тому, безумовно, ґрунтовне і комплексне дослідження діяльності даної військово-політичної організації не втрачає наукової актуальності й у сьогоденнішніх реаліях .

У сучасному українському суспільстві діяльність ОУН сприймається неоднозначно, а під час і з негативним підтекстом. Таким чином, вагомим внеском у формування неупередженого знання про організацію, стане об'єктивний аналіз явища, оскільки таке дослідження дозволить знизити рівень деструктивності дискусій навколо цієї організації. Немаловажним аспектом є комплексне вивчення теоретичної складової діяльності ОУН, з можливістю використання на сучасному етапі державотворення.

Український націоналістичний рух пройшов складний і тривалий шлях від теоретичного обґрунтування ідеології українського націоналізму до створення націоналістичних організацій і їх практичної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу. Ця актуальна проблема ще не знайшла належного висвітлення

в українській історіографії.

Об'єктом дослідження є ідеологія ОУН.

Предмет дослідження - теоретичні концепції майбутнього державного устрою України в ідеології ОУН.

Хронологічні рамки дипломної роботи охоплюють період з 1929 року (I Великого Конгресу - створення ОУН) до квітня 1941 року (завершення формування довоєнної концепції держави та її втілення у програмі II Великого Збору ОУН («мельниківці») і "бандерівському" зборі ОУН 1 квітня 1941р.).

Наукова новизна полягає у постановці та розробці актуальної проблеми, яка не отримала в науковій літературі всебічного огляду. Автор здійснив спробу аналізу теоретичної спадщини ОУН з метою виокремлення та відтворення концепції побудови державного механізму, в роботі було доведено, що Організація українських націоналістів мала значні теоретичні напрацювання щодо сутності державності, виробила чіткі та конкретні плани економічного розвитку держави і відображено концепцію валютно-фінансової і соціальної політики.

Для досягнення поставлених завдань автор використала наступні **методи**: описовий, аналізу та синтезу, проблемно-хронологічний, порівняльного аналізу. Зокрема, методи аналізу та синтезу дали змогу із значної сукупності ідей ОУН виокремити та поєднати в цілісні концепції плани розвитку складових державного життя. Застосування проблемно-хронологічного методу допомогло простежити витоки та еволюцію ідей і поглядів офіціозу Організації щодо досліджуваної проблематики. Метод порівняльного аналізу дозволив співставити ідеї та погляди низки ідеологів Д. Донцов, Д. Андрієвський, М. Сціборський та інш.

Мета роботи - реконструювати концепцію української держави в офіційних документах та працях діячів ОУН, розкрити позиції ОУН щодо джерел утворення органів державної влади, принципів взаємовідносин останньої з громадянами, сукупності способів, прийомів, методів її здійснення, економічні основи держави. Задля досягнення мети поставлені такі задачі:

- охарактеризувати етапи формування та еволюцію ідеологічних засад і політичних програм ОУН у довоєнний період;

- з'ясувати теоретико-практичні аспекти функціонування держави та суспільства в ідеології ОУН;
- виявити ступінь розробки економічних аспектів майбутнього державного устрою у програмних документах Організації;
- причини і наслідки розколу ОУН.

Джерельна база. Основними складовими джерельної бази дослідження проблеми історії організації українських націоналістів виступають архівні документальні матеріали, відповідні документальні видання, справочинна документація, мемуарна та епістолярна література.

Для даної дипломної роботи використовувались такі види джерел:

- Законодавчі
- Справочинні
- Особового походження
- Періодика

До законодавчих актів належать закони, маніфести, укази регламенти тощо. У дипломній роботі використовувались «Звідомлення I Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів», який належить до публічно- правових законодавчих актів¹, а також Програма II Великого Збору ОУН², Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандери)³. Дані документи є основою джерельної бази, в них описані погляди на устрій майбутньої Української держави.

Всі законодавчі джерела, які вивчені у даній курсовій роботі, носять публічно-правовий характер. При вивченні треба враховувати чи діяли ці закони і акти у реальному житті.

Другим видом джерел є справочинні, до яких входять звіти, рапорти, протоколи тощо. Чималий інтерес становлять програмні документи, матеріали

¹ Звідомлення I Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів. [Електронний ресурс]/ Звідомлення Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Програма II Великого Збору ОУН[Електронний ресурс]/ Програма II Великого Збору ОУН. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс]/ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера). - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

зборів та конференцій ОУН в Україні та за кордоном, документи УГВР¹. У них можна знайти відомості про настанови у сфері забезпечення безпеки, певні ідеї і погляди членів ОУН. При цьому частина документів не друкувалася з конспіративних міркувань, що потребує ретельної звірки опублікованих матеріалів з іншими джерелами. Важливим також є Протокол Першого Конгресу ОУН та інші.

Окремо виділені джерела особового походження, серед яких вивчалися мемуари, роботи теоретиків, епістолярні джерела. Мемуари даного періоду можна поділити:

- Мемуари провідних політичних діячів (В.Галаси, С.Галамая). Висвітлюються теми вишколів, події на фронті². Їхні спогади за жанром не просто класичні спогади, а аналітичні і історичні твори.
- Мемуари військових діячів, що були учасниками боїв. (Ю.Борця, М.Гордієнка). Вони висвітлюють фронтові події, повсякденне життя у таборах³. За жанром це прості спогади.

Необхідно враховувати, що мемуари писали по завершенню подій і часто доповнювалися власними поглядами, а також певними вигадками, тому треба глибоко аналізувати даний вид джерел.

Розглядаючи процес формування ідеології ОУН, не можна оминати роботу М. Сціборського «Націократія»⁴. В цій роботі описані ідеї майбутньої Української Держави, які використала ОУН. Велике значення має, звісно, й робота Д. Донцова «Націоналізм»⁵, котра зображує теорію інтегрального націоналізму, яку було перейнято ОУН.

У дипломній роботі використовувались епістолярні джерела. Значну цінність має листування Д. Андрієвського з Є. Коновальцем, Д. Донцовим⁶. В цих листах можна простежити ідеї щодо майбутньої організації, її склад, підготовка

¹ ОУН в світлі постанов Великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 pp./ ОУН в світлі постанов Великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 pp - Б. м.: Вид. 34 ОУН, 1955.- С.371.

² Галаса В. Наше життя і боротьба . Спогади/ В. Галаса. - Л., 2005. - С.37

³ Гордієнко М. З волинських і поліських рейдів/ М. Гордієнко. - Торонто: Українське ехо, 1959. - С. 103

⁴ Сціборський М. Націократія [Електронний ресурс]/М. Сціборський. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

⁵ Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

⁶ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 19 червня 1927 р [Електронний ресурс]/ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 19 червня 1927 р. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

до конгресів, відношення до інших ідей тощо. Листи показують настрої людей, їхні ідеологічні погляди, що є важливим фактором для вивчення даної тематики.

Основним періодичним джерелом для даної теми є часопис «Розбудова нації», який було створено у 1928 році, після Першої конференції українських націоналістів. В журналі опубліковано програми організації, статті її ідеологів, основні напрямки діяльності. В журналі опубліковані реферати учасників конгресів, в яких і зазначено проекти майбутнього устрою держави, особливий інтерес представляють реферати у економічній сфері, адже даній проблематиці присвячено найменше уваги у науковій літературі.

Отже, даний джерельний комплекс широко характеризує трансформацію ідеології ОУН, яку можна простежити за зміною програмних документів, що вплинуло на ідейні погляди членів організації. На нашу думку, ці джерела є цінними для вивчення даної теми, адже саме така підбірка розкриває не тільки ідейний зміст, але дає можливість з'ясування дії цих законів і положень в житті, що відобразилось на характері періодики та суспільній думці. Тому даний джерельний комплекс репрезентативний по відношенню даної теми.

Історіографічна база дослідження складається з декількох блоків літератури, яку можна за критерієм походження розділити на:

- а) радянська;
- б) діаспорна;
- в) західноєвропейська література;
- г) сучасна українська.

Загальні радянські підходи до трактування історії ОУН ілюструє робота В. Беляєва «Я обвиняю!»¹. Праця навіть не містить списку використаних джерел та літератури, позбавлена об'єктивності при написанні.

З іншого боку можна виділити роботу В.П. Трогцинського «Найманці фашизму»². З самої назви можна зрозуміти ставлення автора до ОУН. Дана книга

¹ Беляєв В. П. Я обвиняю! / В.П. Беляєв. - 2-е изд., доп.. - М. : Политиздат, 1984 . - 224 с.

² Трогцинський В.П. Найманці фашизму. (Українські буржуазні націоналісти на службі гітлерівців у міжвоєнний період 1921-1939 рр.) : / В.П. Трогцинський.: Інститут соціальних та економічних проблем зарубіжних країн АН України . - К. : Наукова думка, 1981 . - 139 с.

також позбавлена списку використаних джерел та літератури, хоча підкреслюється правдивість усіх використаних матеріалів.

Переважає кількість публікацій радянської доби можна схарактеризувати як праці, що нехтують принципами об'єктивності та історизму. Відповідно, такі дослідження відображають картину дійсності спотворено. Радянським публікаціям притаманний тенденційний підбір матеріалів, упереджений підхід до українського націоналізму.

Серед серйозних діаспорних досліджень можна відзначити роботу Петра Мірчука «Нарис історії ОУН»¹. Ця праця містить інформацію з усіх ключових моментів діяльності Організації, в ній подано синтез історії ОУН, опис основних подій від створення ОУН до початку Другої світової війни.

Робота Зиновія Книша «Становлення ОУН»² концентрується переважно на періоді формування ОУН, а в роботі «Розбрат»³ широко описує причини і наслідки розколу ОУН, але ця робота написана у стилі мемуарів, але при цьому присутній критичний аналіз ситуації.

Значний внесок у розробку «білих» плям історії ОУН вніс А. Кентій у книгах «Нарис історії Організації українських націоналістів (1929 -1941 рр.)»⁴, де описується процес виникнення ОУН, її організаційні та ідеологічні засади, політична тактика, «Збройний чин українських націоналістів» розкриває причини розбрату.

Діаспорні публікації повоєнного часу значно змістовніші, хоча також мають тенденційний підбір матеріалів та гіперболізацію окремих історичних фактів. Особливістю являється те, що автори були учасниками подій, входили до складу організації, тому по-перше, їх роботи носять суб'єктивний характер і написані у стилі мемуарів, але при цьому вже є критичне осмислення проблеми, тому дані монографії можливо використовувати як джерела.

Серед західноєвропейської літератури змістовною є книга Джона А.

¹ Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т. 1: 1920 - 1939 : /П. Мірчук.. - Мюнхен;Лондон;Нью Йорк : Українське Державне видавництво, 1968 . - 642 с.

² Книш З. Становлення ОУН : / З. Книш . - К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1994 . - 127с.

³ Книш З. Розбрат : спогади і матеріали до розколу ОУН у 1940-1941 роках. /З. Книш . - Торонто : Срібна сурма .-431 с.

⁴ Кентій А.В. Нарис історії Організації українських націоналістів./ А.В. Кентій. - К., - 1998. - 201 с.

Армстронга «Український націоналізм 1939-1945рр.»¹, в якій зображено основні положення ідеології ОУН, а також підтвердження єдності інтегрального націоналізму і ідеології ОУН.

Найбільший масив інформації містять сучасні українські видання. Серед них слід відмітити роботу Г. Касьянова «До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів»². В роботі розкрито зміст ідеології, її інтерпретації, а також еволюції її засад. У монографії «Український визвольний рух»³ зібрано статті різних авторів, де описано події від періоду створення організації до післявоєнної трансформації програми.

Теоритичні основи освітлені у книзі Р. Шпорлюка «Комунізм і націоналізм»⁴, де описано поняття нації та націоналізм, до цієї ж теми можна віднести роботи Г. Касьянова «Теорії нації та націоналізму»^{5 6}, Ю. Бачинського «Україна ігтебепіа»³.

Для висвітлення економічної концепції найвагомішою на сьогодні працює книга Панченка «Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках»⁷. Книга висвітлює економічні концепції організації, її ідеї, трансформацію, а також застосування.

Загалом, з огляду історіографії можна зробити висновок, що проблематика ідеологічної основи ОУН почалась з створенням організації та підготовки її основних проблем, а вивчення економічної складової в ідеології ОУН вивчалось з середини 1950-х рр. Масив літератури містить чимало загальних відомостей, але не окремих ідеологічних аспектів.

Аналіз стану наукової розробки порушеної проблеми дозволяє дійти висновку, що діяльність організації українських націоналістів лише фрагментарно

¹ Armstrong J. Ukrainian nationalism 1939 – 1945. – New York, 1955. – P. 119–120.

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс] / Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 77.

⁴ Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. /Р. Шпорлюк. - К.:Основи, 1998. - 479 с.

⁵ Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму/ Г.В. Касьянов. - К.: Либідь, 1999. - 352 с.

⁶ Бачинський Ю. Україна ігтедента/ Ю. Бачинський. - К. : Основні цінності, 2003 . - 176 с.

⁷ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - 303 с.

висвітлювалася різними гілками української історіографії військово-політичної діяльності українського національно-визвольного руху. На особливості розгляду проблеми суттєво вплинули гостре і багатолітнє протистояння між націоналістами і радянським режимом, а у сучасних умовах - протистояння суспільно-політичних сил в Україні.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури і додатків. В першому розділі описано підготовку до I Великого Конгресу ОУН, його положення, що й стало основою створення Організації Українських Націоналістів. Другий розділ стосується ідеологічних засад організації, а саме концепцій «інтегрального націоналізму» та «націократії», їх втілення у програмах організації, а також економічні аспекти майбутньої держави. У третьому розділі висвітлено причини розбрату, що призвели до розколу на ОУН «мельниківці» і ОУН «бандерівці», зміни програмних документів, котрі висвітлені у програмах II Великого Збору 1939 року ОУН(м) і II Великого Збору 1941 року ОУН(б).

Розділ 1. Створення ОУН і підготовка до Конгресу Українських Націоналістів.

Національно-визвольні змагання 1914-1920-х рр. пришвидшили процес ідеологічного визрівання та стали своєрідним каталізатором створення такого потужного ідеолого-політичного формування, як Організація Українських Націоналістів, що у свою чергу мала генетичний зв'язок з більш ранніми націоналістичними ідеями. Фактично створення ОУН стала можна вважати завершальним етапом розбудови модерного українського націоналізму.

Відповідно до змісту Версальського договору від 23 червня 1919 року національним меншинам у Польській державі повинні надаватися та забезпечуватися всі основні права. Крім того за Ризьким договором від 18 березня 1921 року Польща повинна була поважати всі права української національності. Відповідно до етнічного складу (приблизно 64 % українців, 25 % поляки, 10 % євреї, 1 % інші національності) Галичина повинна була отримати статус автономії. Однак фактично польська влада, починаючи з 1919 року, розпочала застосування репресивного режиму щодо українців. У період 1919-1921рр. українське населення Польщі були піддані надзвичайно жорстокому поводженню з боку представників офіційних органів влади. Відповідно до статистичних даних близько 10 000 осіб було заарештовано і близько 27000 українців було ув'язнено в концтаборах. Використання будь-якої національної символіки, термінів "українець", "Україна" було заборонені, а у 1920 р. українську Галичину було офіційно переіменовано у "Східну Малопольщу".

Тому, в такій складній політичній ситуації українці розпочали довготривалу боротьбу за свої національні права. Вона проявлялася в двох формах. Перша, це політичні партії, товариства, соціальні і економічні організації використовували легальні методи.

На той час найбільш вагомую політичною силою Західної України стає Українське Національно-демократичне Об'єднання.

Другою за значимістю на тогочасній українській політичній арені була Українська Соціалістично-Радикальна Партія. Були також і інші партії, що мали не менший вплив: Українська Соціал-Демократична Партія, Українська Національна Католицька Партія, і, нарешті, Комуністична Партія Західної України.

Слід зазначити, що на зламі XIX- XX ст. М. Міхновський намагається перенести націоналістичну ідеологію на ґрунт практичної політичної діяльності. Дана спроба знаходить відображення у змісті брошури "Самостійна Україна" і знайшли своє практичне завершення у створенні РУПу.

Однак дана подія не знайшла широкої підтримки серед молоді, особливо колишніх вояків української армії, оскільки вони не змирилися з поразкою і вирішили продовжувати боротьбу проти політики репресій здебільшого насильницькими і нелегальними методами. Прихильники революційної боротьби в 1920 р. заснували підпільну військову організацію, що називалася Українська Військова Організація (УВО). УВО мала Начальну команду за кордоном і Крайову команду у Львові¹.

Одним з них був Микола Сціборський (28 березня 1897 – 30 серпня 1941) - український національний діяч, полковник (Дод. А). На початку Першої світової війни 1914—18 призваний до російської армії, поручник російської армії. Під час бойових дій на фронтах Першої світової війни отримав декілька поранень, був отруєний газами, після чого став інвалідом з 50-відсотковою втратою працездатності. За героїзм його нагороджено орденами Святої Анни 3 і 4 ступенів та Святого Станіслава 3 ступеня, а також Георгіївським хрестом 4 ступеня. У 1917 році перейшов на службу до армії УНР, був одним з творців українських військових частин, очолив Окремий український курінь. З 1920 — підполковник. В еміграції жив у Чехословаччині та Франції. У 1929 році закінчив Українську господарську академію у Подєбрадах, де створив у 1925 році Легію українських націоналістів. З 1927 року входив до Проводу українських націоналістів. Видавав у Празі ідеологічний орган ПУН — журнал «Розбудова нації», співпрацював у націоналістичних виданнях — «Державна нація», «Сурма», «Українське слово». М. Сціборський вважав, що головними причинами, які спричинили рух українських націоналістів були:

- Анархія і безлад у національно-політичній роботі різних центрів і партій;
- Повна зневіра у "старих божках"

¹ Марганець В. Українське підпілля від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму/В.Марганець. -Б.м., 1949. -С. 123

- Великі зрушення і переломи, що супроводжували революцію¹.

Існувало чотири організації, які набули найбільшого значення і стали фундаментом для формування організованого націоналізму: Українська Військова Організація (УВО); Група української націоналістичної молоді у Празі; Легія українських націоналістів з центром у Подебрадах та союз української націоналістичної молоді на Західних землях України.

Розвиток націоналістичного руху йшов у кількох паралельних напрямках: тривав пошук організаційних форм, вироблялася ідеологія, відбувався розгляд можливих варіантів майбутньої націоналістичної організації².

У 1927 році було створено Союз організацій націоналістів (СОУН), основою якого були ЛУН і ГУНМ, а 12 липня у Празі відбулися установчі збори на яких було схвалено статут СОУН, головну раду очолив М.Сціборський. Статут визначав, що головною метою було: «боротьба за як найскорше відновлення самостійної національної соборної української Держави, яка забезпечувала б добробут усіх верстов українського Народу та її охорона»³.

В подальшому пропонувалось підготовка конференції чи конгресу, на якому мали би затвердитись ідеологічні основи національного руху з метою створити єдину загальноукраїнську націоналістичну організацію⁴.

Однією з найпомітніших постатей у провідному активі українських націоналістів був Дмитро Андрієвський (27 вересня 1892 - 30 серпня 1976), (Дод. Б). В 1919—1920 рр. працював у складі дипломатичної місії УНР у Швеції; у 1921 р. — консул УНР у Швейцарії. Від 1922 р. з невеликими перервами жив у Брюсселі (Бельгія). Очолював українські громадські організації у Бельгії. Співпрацював з журналами «Національна думка», «Розбудова нації» та ін. У листопаді 1927 р. був обраний до складу Проводу Українських Націоналістів (ПУНу). Після розколу ОУН (1940) залишився серед прибічників Андрія Мельника.

Саме Д. Андрієвський розробив теоретичні засади майбутньої організації націоналістів. На його погляд вона має бути: «вона має бути такою, щоби відкрила

¹ Сціборський М. Націократія/ [Електронний ресурс]/ М.Сціборський. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 77.

³ Статут Союзу Організацій Українських Націоналістів [Електронний ресурс]/ Статут Союзу Організацій Українських Націоналістів. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁴ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 77.

нам шлях до політичної акції, щоби поставила нас окремо від тих численних марудних своєю догматикою і інертністю груп, що борсаються нині на нашій політичній арені, щоби мала характер і тенденції всенаціональні, щоби була суцільною, міцно збитою і в той же час еластичною. Гадаю, що ні "Партія" ні "Союз" ні "Товариство" до того не наддається. Пропоную ЛІГУ! В ній є і широта (всеукраїнська) і ударність (оборони, натиску, розбудови) і однолітність (один провід) і вказівка на спеціальні (а не для повторення політичного трафарету) зумовлені обставинами завдання»¹.

Андрієвський запропонував документ «Проект організації Конференції для розроблення націоналістичної ідеології і усталення відповідних організаційних форм» від 28 червня 1927 р. затвердив склад ініціативного комітету і визначив Берлін місцем його перебування. Головою комітету було обрано Д. Андрієвського; Є. Коновалець формально представляв у комітеті ГУНМ, а УВО, яку він очолював, узагалі не була представлена в комітеті. У документі пояснюється, що комітет створено на допомогу СОУН, який не міг самотужки організувати конгрес. «Проект» визначав головні завдання: «Комітет укладає програм Конференції, виробляє регулямін її, поєднує референтів, означає місто, дату і відкриває засідання Конференції»².

Конференцію було заплановано провести на вересень або жовтень 1927 року у Відні.

Д. Андрієвський вважав, що участь у конгресі мають взяти не лише емігранти, але й делегати крайових організацій з Галичини, Волині, Прикарпаття, Буковини та Наддніпрянщини. Є. Коновалець хотів, щоб конгрес набув загальноукраїнського, а не емігрантського характеру³. Спочатку йшлося про конгрес чи з'їзд, згодом стало зрозуміло, що захід матиме вужчий формат, тому заговорили про конференцію, інколи її називали ще «передконференцією»⁴.

Перша конференція українських націоналістів відбулася 3—7 листопада 1927 р. в Берліні. В. Мартинець повідомляв Д. Андрієвського, що «з Праги приїдуть 3, з

¹ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 19 червня 1927 р [Електронний ресурс]/ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 19 червня 1927 р. - Режим доступу: http://oun-upa.ofg.ua/documents/ukr_03.html.

² Проект організації Конференції для розроблення націоналістичної ідеології і усталення відповідних організаційних форм [Електронний ресурс]/ Проект організації Конференції для розроблення націоналістичної ідеології і усталення відповідних організаційних форм. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/oun01.html>.

³ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. -С. 79.

⁴ Там само. -С. 80.

краю 3, з Берліна візьмуть участь 4, з Бельгії 1, ще не в'ясна участь (прізвище відчитати не вдалося. — О. К). З ним буде всіх 12»¹. У конференції взяли участь Є. Коновалець, Д. Андрієвський, О. Сенік, С. Чучман, Ю. Вассиян, С. Нижанківський, М. Сціборський, Б. Кравців, Л. Макарушка, П. Сайкевич, П. Кожевників, В. Мартинець, які представляли окремі націоналістичні організації та групи. На засіданнях конференції було зачитано низку доповідей: чи майбутня організація повинна бути елітарною, чи масовою; що робити з УВО — чи має вона залишатися самостійною структурою, чи повинна увійти до єдиної націоналістичної організації. Конференція визнала ПУН, ухвалила провести Конгрес Українських Націоналістів весною 1928 р., а також розпочати видання часопису «Розбудова нації». Першим головним редактором став В. Мартинець. Він підготував перше число, але після цього потрапив до польської в'язниці, тож наступні два числа редагував П. Кожевників. Перше число журналу вийшло в січні 1928 р., воно містило, крім іншого, програмну статтю Д. Андрієвського «Наша позиція», що починалася такими словами: «Те, що мусіло статися, сталося. Утворилось нове політичне угруповання: *українських націоналістів*», яке «має силу й можливість виминути *чужі концепції й зовні накинені формули, сама в собі і в лоні своєї нації* найти рацію свого існування»².

Відомості про конференцію та її рішення було оприлюднено окремим документом під назвою «До Українського Громадянства». Проблемаю стало те, що в документі не було вказано, кого було обрано головою ПУНу, а першим в списку стояв Д. Андрієвський. В результаті, Є. Коновалець - голова ПУНу, В. Марганець - секретар і референт, Д. Андрієвський - ідеологічний референт, М. Сціборський - політичний референт.

Для Андрієвського це рішення видалось не надто приємним, що можна простежити в його листі: «Сам вибір Вас на провідника єсть до певної міри тріумфом оголошених мною засад і може найкращим рішенням проблему що став був перед нами. Отже можете бути певні, що в моїй особі знайдете співробітника лояльного і дисциплінованого.

Інша річ що під час нарад я не раз був заскочений і вражений тою грою, яка

¹Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 15 жовтня 1927 р [Електронний ресурс]/ Лист Д. Андрієвського до Є.Коновальця від 15 жовтня 1927 р. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Андрієвський Д. Наша позиція//Розбудова нації. /Д. Андрієвський. - 1928. - Ч. 1. - С.8.

велася, тими ваганнями і застереженнями, які давали себе відчувати. Бо ж щирість і відвертість мені видавались конечними і оправданими в нашій гурті і при нашій справі. Та видно я був людиною надто новою і свіжою, аби відразу понятися в ваших обставинах. З другого боку з певних даних можна було виснувати, що моя причетність до справи (спеціально ідеологічної) не вважається річевою»¹.

У своїй відповіді Є.Коновалець зазначив причини такого рішення: «1) Ваша ще невідповідність (розуміється не з Вашої вини) для цієї ролі через замалу ще Вашу поінформованість про всі біжучі і актуальні питання, яких знайомство провідників необхідне. 2) Ваше місце осідку, яке мимо найліпшого з Вашого боку бажання не дало би Вам змоги стати на ділі, а не формально, тим центром, біля якого скупчувалася би ціла праця підготовки конгресу. 3) Ваш за малий ще зв'язок з краєвими західно-українськими націоналістичними організаціями, без яких на нашу й Вашу теж мабуть думку намічена нами діяльність біля створення єдиної націоналістичної організації не могла би увінчатися бажаним успіхом»².

Неусталеність багатьох важливих питань вимагала обговорення і вирішення, тому на початку березня 1928 р. визнано за необхідне скликати Другу конференцію українських націоналістів. У підготовці до конгресу взяв участь П. Кожевников: «[...] просимо застановитися над слідуючими справами: I. Схема ідеологічної платформи українських націоналістів.

1. Які питання крім поданих нижче мусять бути узглядені?
2. В якому порядку мають слідувати окремі розділи й точки?

Ідеологічна платформа українського націоналізму. 1. Загальне:

- а) що таке життя?
- б) що таке нація?
- в) що таке націоналізм?
- г) націонал-демократизм? г) націонал-соціалізм?
- д) націонал-комунізм?
- е) націоналізм-анархізм?
- є) що таке українська нація?

¹ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 15 листопада 1927 р [Електронний ресурс]/ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 15 листопада 1927 р. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Лист Є. Коновальця до Д. Андрієвського від 21 листопада 1927 р.[Електронний ресурс]/ Лист Є. Коновальця до Д. Андрієвського від 21 листопада 1927р.-Режим доступу: <http://oun->

ж) українська національна ідея?»¹.

Далі йдуть розділи «Україна й чужина (зовнішня політика українського націоналізму)», «Українські землі», «Внутрішня політика українського націоналізму», «Націоналізм та інші українські ідеологічні угруповання».

Слідом за попереднім листом Д. Андрієвському прийшов наступний: «[...] подаємо Вам ті питання, які ми опустили в розділі "Ідеологічна платформа українського націоналізму": підрозділ 3) — і) національні меншості на Україні:

а) російська меншість?

б) жидівська меншість?

в) польська меншість?

г) інші меншості?

підрозділ 4) — між в) і г): жіноцтво?

Крім того просимо застановитися над слідуючими справами:

Організація українських націоналістів:

1) Кілька різних чи єдина організація?

2) На яких засадах має бути побудована організація (демократична, військова, комбінована і так далі)

3) Місце осідку центрального проводу?

IV. Конгрес українських націоналістів:

3) Час і місце конгресу?

4) Хто має прийняти участь в конгресі?

а) які організації?

б) які приватні особи (подати прізвища)?

5) Завдання конгресу:

а) які реферати мають бути предложені (по змозі подати теми)?

б) які референти мають бути запрошені (подати прізвища)?

в) які комісії мають бути утворені?

На які засоби має відбутися конгрес?»².

Інтенсивна підготовча робота дала змогу зібратися в Берліні 7 квітня 1928 р. і

¹ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 85 - 87.

протягом двох днів провести Другу конференцію. До порядку денного було внесено звіт Голови та членів Проводу, доповідь Є. Коновальця «щодо організаційної праці перед конгресом» та Д. Андрієвського «щодо ідеологічно-статутарної праці», В. Марганця «у справі пресової акції Проводу щодо підготовки конгресу», В. Мартинця «виконуючого обов'язки секретаря Проводу щодо підготовки конгресу»¹.

Друга конференція ухвалила дві важливі постанови: «Перше — це перебрання Проводом заступництва організованого націоналізму назовні. Друге це відмежування Проводу, а разом із тим усіх націоналістичних організацій, що вступили з ним у зв'язок, від усіх існуючих партій, політичних груп і центрів»². Конференція призначила дату проведення Конгресу Українських Націоналістів — 1 вересня 1928 р.

У зв'язку з тим, що загострились стосунки з Д.Донцовим та не вирішено питання з УНДО, восени 1928 р. попередньо було визначено нову дату проведення Конгресу Українських Націоналістів — грудень 1928 р. — і опрацьовано «регулярин» заходу, який передбачав проведення пленарних засідань і засідань комісій Конгресу. Проект програми Конгресу передбачав таких доповідей і теми їхніх виступів: Є. Коновалець — звіт з діяльності Проводу та «Сучасне положення українського народу», Д. Андрієвський — «Український Націоналізм», М. Сціборський — «Економічні інтереси України», З. Пеленський — «Зовнішня політика України», О. Боднарович — «Справа культури і релігії», В. Мартинець — «Соціальний проблем на Україні», Р. Сушко — «Військова справа», П. Кожевників — «Організація Українських Націоналістів».

Отже, головою Конгресу мав бути Євген Онацький, а заступниками Д. Паліїв та М. Сціборський. Секретарі Конгресу — В. Мартинець, О. Боднарович, Гарасимович. Голови і секретарі комісій: ідеологічної — Д. Андрієвський і Степан Ленкавський, економічно-соціальної — М. Сціборський і О. Бойдуник, політично-військова — Є. Коновалець і Антонечко, організаційної — П. Кожевників і Б. Кравців.

Уже на грудень 1928 р. Д. Андрієвський запропонував дещо змінений список доповідей і тем їхніх виступів: «Сучасне положення Українського Народу і почин Проводу» — Є. Коновалець; «Український Націоналізм» — Д. Андрієвський;

¹ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 88.

² По другій конференції// Розбудова нації. - 1928. - 4.5. - С. 174.

«Культура і релігія» — О. Боднарович «або хтось інший з краю»; «Державний устрій» — «доси мені не вдалося напитати референта і я подумую взятись сам до праці»; «Зовнішня політика» — «казав би доручити сей реферат п[анові] Пеленському»; «Економічна політика» — «важний реферат для якого не маю відповідної особи»; «Земельна справа» — М. Сціборський; «Суспільний лад» — В. Марганець; «Військова справа» — Є. Коновалець; «Статут Організації Українських Націоналістів» — Л. Костарів; «Форми діяльності Організації Українських Націоналістів» — П. Кожевників.

Д. Андрієвський, з огляду на взяті зобов'язання, підготував доповідь про устрій майбутньої української держави (датована 8 грудня 1928). В цій доповіді він зробив акцент на суверенності нації: «головною підвалиною державного устрою для націоналістів має бути суверенність нації», а «першою і головною умовою виявлення суверенної волі нації є влада, яку громада виділяє з себе в порядку державно-політичного самоздійснення, тим виконуючи певні конечні функції суспільного органу»¹. Також, вказувалось, що владу має здійснювати одна особа (Гетьман), а не колегія: «не раз і не два в історії періоди упадку чи звироднення демократизму кінчались одноособовою диктатурою чи диктатурою груп (цезаризм, наполеонизм, большевізм, фашизм)», а парламентаризм в існуючій формі, що прикривається поняттям демократії, призвів до того, що політичний «розгардіяш доходить свого вершка і було би просто божевіллям нам Українцям, не маючим найменшого політичного вишколу і дисципліни, запроваджувати у себе ті ризиковані корні державного життя, з якими не дали собі ради народи за нас старіші і культурніші»². Вираженням державної ідеології має стати партія чи група, на думку Д. Андрієвського, його місце може зайняти Організація Українських Націоналістів.

¹ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 96-97.

² Там само. - С. 97.

Чіткі застереження висловлює Д. Андрієвський стосовно контролю й обмеження влади: «Всяка влада змагає до поширення, а зробившись необмеженою вона стає небезпечною для громади і особи. Європейські народи знайшли вихід із цієї життєвої суперечності, поставивши на сторожі суспільного життя закон, право».

Рецензентов виступив В. Марганець, який звернув увагу на «містичність» трактування влади, а також критично поставився до аргументації автора щодо одноосібної влади: «що коли я всі проблеми розв'язую з погляду національної сили, то Ви, всі проблеми розв'язуєте з становища найбільш доцільного вияву волі нації».

До кінця вересня — початку жовтня було підготовлено більш-менш узгоджені проекти кількох документів Конгресу. Зокрема, програму, список доповідей і «регулямін». Ці документи, після редакційного опрацювання, яке зробив секретар ПУНу В. Марганець, було розіслано членам ПУНу і додатково деяким особам.

Не бракувало дискусій з приводу назви майбутньої організації та її структури. Пропонували, зокрема, такі назви: Ліга лицарів розбудови нації, Українське національне лицарське братство Святого Юра, Організація націонал-державників.

М. Сціборський розробив схему майбутньої націоналістичної організації під назвою Організація Українських Націоналістів (Дод. 1). Графічна схема структури з поясненнями була передана до ПУНу. «В засаду схеми приймається ідея одної націоналістичної організації, побудованої на ідеї монократичного централізму в верхах і децентралізацією на місцях, діяльність якої має бути пристосована до різних умов праці на місцях на різних теренах, зокрема на окупованих землях»¹.

Поступово приготування до Конгресу завершувалися. Нарешті, подолавши усі перешкоди, делегати зібрались у Відні і 28 січня 1929 р. розпочали перше засідання; 3 лютого Конгрес успішно завершили, — відтак почала існувати

Організація Українських Націоналістів. Конгрес прийняв назву нової організації: організація Українських Націоналістів (ОУН); її устрій (статут); обрав керівництво: Провід Українських Націоналістів. Головою обрано полковника Євгена Коновальця, членами ПУН — М. Сціборського, В. Марганця, П. Кожевникова, Д. Андрієвського, Ю. Вассіяна, М. Капустянського, Д. Демчука і Л. Костарева. «Організація не вважала доцільним і гідним втручання Голови ОУН чи ПУН у

¹Звідомлення І Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів. [Електронний ресурс]/ Звідомлення

²Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів. - Режим доступу:

http://radical.bizhat.com/history/lvz_zvidomlenna.html.

можливі конфліктні справи між членами, або між членами і керівництвом¹. Цю постанову мали потім усі подальші ВЗУН революційного періоду Організації, і завжди обиралися товариські суди в складі трьох осіб. Іншою важливою функцією Судівництва була інтерпретація устрою ОУН». Робота конгресу була побудована наступним чином: два дні відводилось на проведення пленарних засідань, два дні - на засідання по комісіях, два дні - на підбиття підсумків².

Затверджена програма визначала політичне обличчя Організації, спрямовувала її діяльність, яка мала за мету вести гасла революційної ОУН у всі міста і села української землі, до всіх українських поселень на чужині, щоб мобілізувати українців до активності в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу. Програма також визначала політичний та економічний устрій цієї держави (Дод. В).

На Конгресі прийняли рішення особливу увагу звернути на Північну Америку. Адже саме у США і Канаді проживало близько мільйона українців, за походженням чи родинно пов'язаних з Україною. Вони були наче на периферії українського суспільного життя і часто задовольнялись залагодженням своїх власних громадських проблем³. Була загроза, що після поразки у Першій світовій війні вони можуть взагалі зникнути з арени визвольної боротьби. Тому було звернуто на них особливу увагу. Там уже перебували деякі посланці УВО, але їх треба було підсилити, тому до них почали прибувати делегати Проводу ОУН, і скоро там почала вкорінюватися визвольна думка. Коли через кілька років ОУН підтримала Карпатську Україну, і її населення приступило до розбудови своєї держави, північноамериканські українські організації по-діловому відгукнулися надати їм моральну і матеріальну допомогу.

Статут конгресу розробив основні засади майбутньої держави. Він показував необхідність створення держави для повного і історичного існування нації. Держава будувалася на основі української нації. «Через державу нація стає повним членом світової історії»². Тобто, держава виступає як кінцева ланка оформлення і становлення нації.

В статуті роз'яснюються форма української влади, адміністративна система, яка нагадує сучасну політичну систему (Дод. Г). Влада розподілялася на три гілки

¹Біла книга ОУН на зламі XX і XXI ст./Нагірняк, Василь, Микальчук. - К., 2006. - С. 18.

² Постанови Великого Збору Організації Українських Націоналістів (28.01 - 02.02 1929) . [Електронний ресурс]/ Постанови Великого Збору Організації Українських Націоналістів (28.01 - 02.02 1929) . - Режим доступу: <http://www.users.bittre.ua/studio/upa/oun1929.htm>.

влади: законодавчу, виконавчу і судову. Також, говорилося про приватизацію земельної власності у сільському господарстві та промисловості, а також про існування приватної і державної власності. Була запропонована єдина податкова система з єдиним податком, розвиток банківської справи тощо. Дозволялося створення робітничих рад і профсоюзів, які мали захищати і відстоювати права працівників.

Статут не оминув і культурний розвиток, а саме ставився план на піднесення рівня української культури, розвитку безкоштовного і обов'язкового шкільництва. Одною з найголовніших тез було «держава в цьому огляді стане на становищі повної волі релігійної освіти»¹. «Природною «Природною формою самоствердження нації та її найвищим щаблем її розвитку проголошувалась держава, у цьому ОУН слідувала принципам націоналізму і знов-таки цей елемент залишався незмінним у програмах ОУН до початку 1990-х років»².

Майбутня форма державного устрою визначалась досить туманно, і мала змінюватись відповідно до трьох етапів "державного будівництва України". На першому етапі — "національного визволення" чи "визвольної боротьби" — йшлося про встановлення національної диктатури. В перехідний період побудови основ державності, після перемоги національної революції, "голова держави" мав "підготувати створення найвищих законодавчих органів на засаді представництва всіх організованих суспільних верств". Зрештою, із закінченням "перехідного періоду", із стабілізацією держави, мав утворитися "представницький орган", який призначав би голову держави. Останній мав формувати найвищий орган виконавчої влади, відповідальний перед ним та "найвищим законодавчим тілом". «Постанови Конгресу українських націоналістів (Відень, 28 січня — 3 лютого 1929 р.) стали першим систематизованим варіантом викладу світоглядно-ідеологічних основ ОУН»³. Отже, статут конгресу започаткував демократичні засади майбутньої української державності. Абсолютизація органічності нації та українського націоналізму, їхньої природності стала одним з базових і незмінних постулатів, яких ОУН у всіх її іпостасях неухильно дотримувалась упродовж усієї своєї історії.

¹ Там само. - Режим доступу: <http://www.users.bit.te.ua/studio/upa/ounl929.html>.

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kasian/kas201.htm#par2>.

³ Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kasian/kas201.htm#par2>.

Розділ 2. Організація українських націоналістів: формування і еволюція програмних засад.

2.1 Ідеологічні основи ОУН: французький інтегральний націоналізм і чинний націоналізм Донцова.

Історія виникнення і розвитку Українського націоналістичного руху пройшла складний і тривалий шлях від теоретичного обґрунтування ідеології українського націоналізму до створення перших націоналістичних організацій і їх практичної боротьби за незалежність Української Держави.

Тому ми вважаємо доцільним розглянути деякі загальних аспекти, пов'язані з поняттям націоналізму. Відомий дослідник європейського націоналізму, професор Гарвардського університету Роман Шпорлюк вважає, що націоналізм не можна розглядати лише в площині просто програм чи організації політичного руху, пов'язаного з питаннями мови, історії та фольклору. Націоналізм пропонується досліджувати як історичний феномен, що мав на меті розбудову нового типу спільнот - націй через оформлення та реалізацію відповідних програм і рухів. Націоналізм виступає своєрідною світоглядною системою та конкретним історичним етапом в розвитку людства, це шлях до модерності й спосіб самозахисту від зовнішньої експансії: політичної, економічної, культурної»¹.

«Націоналізм у XIX ст. стає невід'ємною частиною історії Європи. Від Великої французької революції і Наполеона до початку Першої світової війни... У другій половині XIX ст. характер й напрям розвитку націоналізму змінився, оскільки виникає необхідність протиставити щось зростаючому впливові соціалізму... У XX столітті націоналізм успішно конкурує з ідеологією марксизму і комунізму»².

Ернест Гелнер вважав, що націоналізм «винаходить нації там, де вони раніше існували, націоналізм використовує попередньо існуючі, історично успадковані культури або культурні надбання, а нації, які він називає

¹ Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. ЛР. Шпорлюк. - К.: Основи, 1998. - С. 357.

² Там само. - С. 358.

«новоутворенням», фактично використовують як «сировину для свого формування культурну, історичну та іншу спадщину до національного світу»¹.

Відомий київський дослідник Г. Касьянов зазначає, що у загальному контексті світової історії український націоналізм наділений власними специфічними рисами. Він зазначає, що: «Протягом XIX ст. український націоналізм пройшов у своєму саморозвиткові три фази: зародившись на зламі XVIII-XIX ст. на соціально-психологічному рівні як суміш станових амбіцій нащадків козацько-шляхетської еліти та культурницьких інтересів нової «різночинської» інтелігенції, він під впливом зовнішніх чинників... оформився в нову форму етнічної, а згодом національної ідентичності інтелектуальної еліти українського суспільства... Через кілька десятиліть він став елементом світогляду певної її частини..., а наприкінці XIX ст. почалося оформлення українського націоналізму в ідеологію і політичний рух...»².

У структурі українського націоналізму можна виділити три рівня: на першому, соціально-психологічному, рівні націоналізм виступає як настрої, почуття; на другому, ідеологічному, націоналізм розглядається як система ідей, доктрина, світогляд; на третьому, політичному, націоналізм виступає як політичний рух. Таким чином, з огляду на вищезазначене, можна сказати, що український націоналізм - це світоглядна концепція ,ядром якої є визнання легітимності, природності та незаперечності права на існування та націй загалом і української нації, зокрема.

«Націоналізм - в українській політичній термінології, - зауважує І.Лисяк-Рудницький, - під кінець 19 віку поняття однозначне з активною національною свідомістю та патріотизмом, але згодом воно зазнало звуження. Перед першою світовою війною та під час визвольних змагань під націоналізмом стали здебільшого розуміти самостійництво. А коли у 1920-их роках виникла ідеологічна течія, що прийняла назву «націоналістичної» та оформилася в організований політичний рух, поняття націоналізму набрало партійного

¹ Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. / Р. Шпорлюк. - К.:Основи, 1998. - С. 304.

² Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму/Г.В. Касьянов. - К.: Либідь, 1999.-С. 308.

забарвлення, яке воно в основному зберігає й нині»¹.

Юліан Бачинський у своїх працях послідовно доводить право України на власну державність. Визначальною з цієї позиції є праця «Україна irredenta» (1895 р.) де він показує, що здобуття політичної незалежності України є життєво необхідним для її подальшого розвитку та існування. Серед багатьох ідей, пише він, «одна ідея з давніх літ осталась ще живою: ідея самостійності національної українського народу. ...Право на політичну самостійність - право бути своїм паном, в своїй власній хаті! ...Україна - для себе! От її девіз. Вільна, велика, політично самостійна Україна, одна нероздільна від Сяну по Кавказ! Се її прапор!»².

У праці М. Міхновського «Самостійна Україна» (1900 р.) ідея незалежності, ідеї українського націоналізму також відстоюється. «Коли справедливо, що кожна нація з погляду на міжнародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави, коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим на обмежувану змогу всестороннього розвитку духовного і досягнення найбільшого матеріального гаразду; коли справедливо, що пишний розцвіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності є метою, - тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність є головна умова існування націй, а державна незалежність є національним ідеалом в сфері міжнаціональних відносин. ...Часи вишиваних сорочок, свити та горілки минули і ніколи вже не вернуться. Третя українська інтелігенція стає до боротьби за свій народ, до боротьби кривавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виконить свій обов'язок. Вона виписує на своєму прапорі ці слова: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпат аж до Кавказу». Вона віддає себе на служіння цьому великому ідеалові, і доки хоч на однім клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оружжя, доти всі покоління українців йтимуть на війну. Війна проводитиметься усіма засобами, і боротьба культурна вважається так же

¹ Лисяк-Рудницький І. Націоналізм//Історичне есе: В 2 т./І. Лисяк-Рудницький. - Т.2. - К.:Основи, 1994. - С. 247.

² Бачинський Ю. Україна irredenta/ Ю. Бачинський. - К. : Основні цінності, 2003 . - С. 76.

відповідальною, як і боротьба фізичною силою.

...Ми востаннє виходимо на історичну арену і або поборемо, або вмеремо. Усі, хто на цій Україні не за нас, ті проти нас. Україна для українців, і доки хоч один ворог - чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя... Вперед! Бо нам ні на кого надіятись і нічого озиратись назад!»¹.

Шарля Морраса вважають засновником “інтегрального націоналізму” оскільки він першим проголосив лозунг: “Справжній націоналіст ставить свою державу над всім” (він був одним з організаторів націоналістичної організації у Франції, ще у 1899 році, назва якої: “Аксьон франсез”). Шарль Моррас - французький публіцист, критик, поет (Дод. Д). Народився у Провансі в багатій буржуазній родині. Політичні ідеї викладені в працях «Опитування з приводу монархії», «Кіл і Танжер» і інші, у яких відстоюються ідеї благодійності наслідування монархії та католицизму, відстоюючи перевагу (у расистському розумінні) “латинської раси” на усіма іншими².

Визначальною у розвитку ідеології українського націоналізму стала праця Д.Донцова «Націоналізм», що вийшла 1926 р. Д. Донцов - український публіцист, суспільно-політичний письменник, теоретик ідеології інтегрального націоналізму як крайньої форми українського радикалізму.

¹ Політологія. Кінець XIX - перша половина XX століття : хрестоматія[Текст] : /під ред.. Семків, О.І. . - Львів : Світ, 1996 . - С. 126- 135.

² Поспеловский Д. Тоталитаризм и вероисповедание [Електронний ресурс]/Д. Поспеловский. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

Д. Донцов підтримував досить тісні зв'язки з українською громадою в Петербурзі, та брав активну участь у революційному русі, а в 1905 р. став членом УСДРП. 12 жовтня Д. Донцов був заарештований за участь у мітингу, проведеному українською студентською громадою. Після звільнення навчався в Петербурзькому університеті, який закінчив у 1907 р. Переїхавши до Києва, продовжував революційну діяльність. Після другого арешту у 1908 році Д. Донцов змушений нелегально виїхати до Галичини. У 1918 р. Донцов переїжджає до Києва, де разом з М. Міхновським організовує Партію хліборобів-демократів. В уряді Скоропадського призначений на посаду очільника Бюро преси та Українського телеграфним агентством. У 1918 після березневого відновлення влади Центральної Ради, у цей же самий час відбувається остаточна ідейна еволюція Д. Донцова у бік націоналізму. Гнітуча розруха та безлад у політичному і господарському житті України стали причиною повного розриву Донцова з соціалізмом та українською демократією. Ситуація в середині країни дедалі погіршувалася, соціалісти, які складали більшість Центральної Ради, нічого вже не контролювали, і тому, на думку Д. Донцова, не могли бути провідниками консолідації нації, яку вже починала терзати громадянська війна. Усе це й спричинило його вступ до Української Партії Хліборобів-Демократів, яка об'єднувала заможних українських селян і які, на думку дослідника, могли стати фундаментом стабільного розвитку української державності. Д. Донцов дотримувався тієї точки зору, що задля захисту Української Самостійності очолити державу повинна сильна особистість з чітко окресленою політичною програмою¹. Після заяви українського уряду про союз з Росією 13 січня 1919 р. повернувся до Швейцарії, працював в Українській дипломатичній місії. З падінням УНР переїхав до Львова, видавав журнал "Літературно-науковий вісник", написав і видав у 1926 р. свою книгу "Націоналізм"².

У Львові Д. Донцов прожив до 1939 р. На початку другої світової війни польською владою він був інтернований до концтабору, після виходу з якого в

¹ Сосновський М. Дмитро Донцов. Політичний портрет. З історії розвитку українського націоналізму./ М. Сосновський. - Нью-Йорк. - Торонто: НТШ Сучасність, 1974. - С. 149.

² Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

1939 р. переїхав до Бухаресту, а потім до Праги, окупованої гітлерівськими військами.

Д.Донцов постає перед нами як послідовний і рішучий представник ідеї незалежної авторитарної української держави, наділеної ознаками мілітаризму і кастовості. У ідеях москвофільства, демократії та соціалізму він вбачав головні причини падіння національної свідомості та, як наслідок, поневолення України, формування в українському народі духу примиренства, "гермафродитського світогляду" та капітулянтства¹.

Погляди Донцова щодо того, яким чином має бути досягнена українська державність у цей період набирають більш радикального характеру. Зокрема, він відкрито висловлював своє захоплення методами фашистів та більшовиків щодо державного будівництва. Лібералізм "ставить інтереси маси як зби́ння одиниць понад інтереси нації як вищого цілого"². У полі критики Донцова опинився і демократизм, "що ставить інтереси "народу" як неорганізованої, безформної юрби понад інтереси нації"³. Демократизм Донцов бачив як феномен "збірного егоїзму" на відміну від егоїзму індивідуального, що має вираз у лібералізмі. Інакше кажучи, на переконання дослідника, демократія - "це збільшення щастя і добробуту даного покоління у першу чергу"⁴.

Д.Донцов стверджував, що досягнення незалежності і повного сепаратизму неможливо уявити без боротьби (а не "порозуміння" чи "еволюцію"), національної революції проти Московщини, звершити яку має людина нового духу, духу, протилежного занепадницькому духові речників української інтелігенції ХХ ст., яку, використовуючи слова І. Франка, називав інтелігенцією з "рабським мозком" і "рабським серцем"⁵. «України, якої прагнемо, ще нема, але ми можемо створити її у нашій душі... Поки ми не виплекаємо в собі пристрасного бажання створити свій світ..., поки «малоросійську» нижчість не заступить у нас зачіпна любов

¹Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵Донцов Д. Націоналізм [Електронний режим]/Д. Донцов.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

посідання (володіння - О.П.), поки теореми не стануть аксіомами..., «соромливість» - не обернеться в «брутальність», а безхребетне «народолюбство» - в агресивний націоналізм, доти не стане Україна нацією.... Мусимо набрати віри у велику місію своєї ідеї і агресивно ту віру ширити. Нація, яка хоче панувати, повинна мати й панську психіку народу- володаря... Українство мусить усвідомити собі, що його ідея, коли хоче перемогти, повинна бути яскравою ідеєю, себто виключати всяку іншу, основуватись не на частиннім, але повнім запереченню чужої»¹.

“Інтегральний націоналізм” Д. Донцова був позбавлений чіткої та обґрунтованої системи ідей. В його основу закладено ключові поняття, основний зміст яких полягав не в тлумаченні існуючих реалій, а у спонуканні людини до дії. На думку Донцова нація являється абсолютна цінність, і немає вищої мети, ніж здобуття самостійності держави. Оскільки політика - це по суті дарвіністська боротьба народів за виживання, то конфлікти між ними неминучі². З цього випливало, що мета виправдовує засоби, що сила волі панує над розумом, що краще діяти, ніж споглядати. Інтегральні націоналісти для популяризації своїх поглядів міфологізували українську історію, плекаючи своєрідний культ боротьби, самопожертви та національного героїзму.

У положеннях “Інтегрального націоналізму” обстоювалася ідея колективізму та панування нації над індивідом³. Д. Донцов вважав націю єдиним та головним суб'єктом історії і культури, ставлячи її на один щабель з етносом як біологічним утворенням, скріпленим спільним походженням і генофондом. У даній парадигмі національної єдності право національної суспільності займає вищий рівень ніж право конкретної одиниці, особи, роль яких полягає у безумовному підкоренні волі суспільності, бути жертвеними, відмовлятися від свого добробуту в ім'я суспільності. Донцов і його послідовники розглядали націю як неоднорідне, структуроване та ієрархічне утворення. Еліта тобто активна

¹ Там само. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Субтельний О. Революційний рух [Електронний ресурс]/ О. Субтельний. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Субтельний О. Революційний рух [Електронний ресурс]/ О. Субтельний. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

та відважна, наділена владою меншість, займає пануюче становище, оскільки вона є носієм ідей, морального закону. «Національна ідея, що хоче жити, має одверто оголосити свій остаточний ідеал власновладства супроти зовнішніх, так і проти внутрішніх сил, що сковують її енергію. Мета нації не обмежується завданнями дня, ані тим етапом, який застала дана генерація. Нація глядить в минуле, звідки в традиціях шукає свою відправну, і в майбутнє, яке має урядити для будучих поколінь...»¹.

На еліту покладається відповідальність за історичну долю нації, її духовні цінності і територію. Представників еліти Донцов наділяє такими якостями, як поняття честі, героїзм, відданість службі ідеї, відвагу відстоювати власні ідеали, в цілому окреслюючи їх через поняття благородності, мудрості та мужності.

У суспільстві повинен дотримуватись чіткий порядок, тобто конкретний індивід, кожна соціальна група відповідно до своїх функцій повинна займати належний ієрархічний щабель. Порушення усталеного суспільного порядку може стати причиною зникнення власної держави, у такому разі спільнота стає частиною чужого, сильнішого державного організму, засада кастовості зберігається, або повертається до форм примітивного устрою з тираном на чолі.

Панування еліти як голови нації, є запорукою свободи і самостійності решти суспільства. оскільки відсутність усталеної влади спричинює спочатку занепад, а потім і взагалі суцільне рабство.

Адже там, де "влада знижується до маси, замість піднесення її до себе, запобігаючи ласки вулиці, замість творити справедливість, де втрачають віру в своє покликання правити країною й виконувати прерогативи влади — там купно ця влада гине під руїнами суспільства, зваленого цими відсередніми партикулярними безпардонними егоїзмами частин"².

Донцов та інші ідеологи націоналістичного руху мали обмежені та нечіткі уявлення стосовно типу суспільства, яке повинно виникнути після здобуття незалежності. У їхніх працях недостатньо розкривалося і питання соціально-

¹Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

²Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов.
Режим доступу : <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

економічної організації майбутньої держави, зазначаючи лише, що воно буде в основному аграрним і спиратиметься на співпрацю між державою, приватним капіталом та кооперативами. Політична система майбутньої держави виключала можливість існування будь-якого плюралізму, за твердженням Донцова влада повинна бути сконцентрована лише у руках представників єдиної націоналістичної партії, основу якої складали випробувані “борці” й “кращі люди”¹. Очолювати партію і державу повинен верховний керівник, або вождь, котрий наділявся усією повнотою влади.

Як можливу альтернативу комуністичній організації політичного життя держави, Д.Донцов розглядав також і “селянську дрібнобуржуазну республіку”. На його думку, лише така модель державного управління могла спасти Україну від російського комунізму, який “оперує лише рабами” й прагне “запанувати над масою, що окрім шлункових інтересів і демагогічних кличів нічого не розуміє”².

Д.Донцов твердо дотримувався тієї позиції, що в основі взаємин між націями і народностями лежить прагнення до влади, боротьба за існування, експансії, панування. Він вважав людей, позбавлених відчуття національної свідомості, “провансальцями” й на протигагу їм ставив націоналізм, Д. Донцов виходив з того, що саме вони плекають національну ідею³.

Д. Донцов піддавав гострій критиці розум, знання. Він вважав, що інтелектуалізм привів нашу національну думку до зречення власного національного ідеалу, до свого роду “універсалізму” і , як наслідок, до загибелі національного почуття, оскільки все вирішувалося силою всевладного розуму, а не існуванням окремої нації. Пояснюючи причини соціальних і національних конфліктів відсталістю, боротьбою ідей, нерозумінням, неучтвом, браком культури. Особливо обурливим для Д.Донцова у інтелектуалізмі було те, що для вирішення складних національних і державно-політичних питань не потрібно активно діяти, а треба лише придумати доцільний, так би мовити «ідеальний»

¹ Булгак П. Інтегральний націоналіст [Електронний ресурс]/ П. Булгак. Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов. Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов. Режим досвіду: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

суспільний устрій і переконати людей у його ефективності і всі заплутані громадські справи, в тому числі і національна, вирішались самостійно. Простота такого підходу, на думку Донцова, мала підступну сутність, оскільки на практиці оберталася пошуками якоїсь однієї загальної правди та повним затуханням полум'я національної свідомості, оскільки прагнення нації до життя розглядалося через призму другорядності.

Неналежний рівень теоретичного осмислення у працях Д. Донцова мало наслідком певний еклектизм, що на практиці знаходив прояв у крайній формі радикалізму.

Таким чином, “чинний” націоналізм Д. Донцова повністю відповідає характеристикам “інтегрального націоналізму”, застосування терміну “інтегральний націоналізм” для позначення “чинного” націоналізму Донцова є цілком виправданим, адже: найвища цінність у цій концепції - нація; міфологізація історії України - об'єднавчий чинник спільного історичного розвитку; офіційна єдина державна ідеологія - підпорядкування раціональної аналітичної думки “інтуїтивно правильним” емоціям; влада єдиної національної партії - наявність еліти націоналістів-ентузіастів, які вважаються уособленням “волі нації” ; “За Україну не пацифічну, що ставить мир у рабстві понад усе, лиш за Україну, в якій віджив би давній войовничий дух нації” - культ дії, війни та насильства.

Отже, можна наголосити, що “чинний” націоналізм Донцова є синонімом “інтегрального націоналізму” і має наступні характеристики:

1. Форма державного правління - народна республіка на чолі якої стоїть керманич з необмеженою владою.
2. Тип політичного режиму - національна диктатура як перехідна форма державного будівництва.
3. Нація (етнічна) - це об'єднувальний і єдиний чинник суспільного та державного буття.

2.2 Критика теорії інтегрального націоналізму та ідея солідаризму М. Сціборського.

Найбільш усталеним терміном для окреслення ідеології та політичної практики ОУН став "інтегральний націоналізм" — поняття, яке до цього застосовувалось щодо французького радикального монархічного націоналізму початку ХХ ст. Все геополітичне оточення України на той час ніби демонструвало слабкість і непридатність демократичних поглядів і закономірно наштотувало українських патріотів за шуканням визвольних шляхів України, і це не у площині ідей «сильної влади», «сильної ідеології» і «сильної «надлюдини», здатних протистояти фізичній та інтелектуальній експансії агресивних сусідів¹.

Найголовнішою працею Д. Донцова є «Націоналізм», яка є обґрунтуванням його ідеології «чинного націоналізму». Цей твір мав великий вплив на формування світогляду галицької молоді 20-х і 30-х років, однак не всі тези «Націоналізму» були прийняті ОУН. «Можливо саме цим пояснюється її потужний емоційний вплив серед молоді — донцовські гасла, оформлені у привабливу, яскраву публіцистичну фразу сприймалися набагато легше, аніж переважно громіздкі теоретичні конструкції ідеологів ОУН 1920-х — 30-х років, жодний з яких не міг похвалитися літературно- публіцистичним даром рівня Донцова»².

У 1923 році у «Літературно-науковому віснику» була надрукована стаття Д.Доцова «Чи ми фашисти?», у якій зазначалося, що той “політичний і морально-психологічний дух”, яким дихають такі, як він, по суті є фашизмом³.

Не викликає сумніву, що Донцов розділяв погляди Беніто Муссоліні, дуче італійських фашистів. У передмові до брошури про Муссоліні він писав: «В наші часи, просякнуті отруйним запахом прогнилого соціалістично-ліберального світа, він (Муссоліні) був перший, хто тому світові завдав рішучий удар... своїм чином очистив він народ від розкладаючих сил, інтернаціональності і рідної колтунерії.

¹ ОУН: минуле і майбуття/ Анонім. - К., 1993. - С.204

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Масловський В. З ким і проти кого воювали українські націоналісти в роки Другої світової війни [Електронний ресурс]/ В. МАСловський . - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

Проти сил, з якими боровся фашизм, вів пропаганду “Вісник” і “Літературно-науковий вісник» від 1922 р. спочатку серед повного незрозуміння нових ідей нашою суспільністю¹.

Розглядаючи філософську складову «ідеї націоналізму» Донцова, Степан Ленкавський основним його поняттям вважає «ідеалізм», який потрібно розглядати з декількох кутів зору: ідеалізм метафізичний (сутність якого полягає у запереченні існування матерії, відповідальними за дійсність, у такому разі, є ідеї, дух або воля чи розум), ідеалізм епістеміологічний (що полягає у відкидає незалежному від наших уявлень існуванні зовнішнього світу), ідеалізм історичний (ключовий вплив ідей на біг історичних подій) та ідеалізм ненауковий (що заперечує вартість миттєвих матеріальних благ, підносячи духовність над всім)².

Замість демократичних принципів побудови суспільства і захисту людських прав Донцов видвигав «творче насильство» ініціативної меншості, експансіонізм в українській версії «імперіалізму», ідеологічну нетерпимість³. Не знаходячи завжди відповідної концепції для своєї ідеології, на українському ґрунті, Дмитро Донцов часто вдавався до запозичення чужих.

Порівнюючи погляди, висвітлені у працях Донцова з ідеологією ОУН, можна стверджувати, що такі категорії як культ ірраціоналізму, ідеалізм, ідея ордену кращих людей нації є об'єднуючою ланкою між ідеями Донцова та програмними положеннями ОУН з 1930-х років. Однак ідейна спорідненість, як відомо, не мала наслідком продуктивну співпрацю у політичній площині⁴.

Д. Андрієвський сказав про Донцова: «В нашій листуванні з ним, що правда не дуже обширній, його нехіть до нашого почину дуже виразна»⁵. Є. Коновалець також вказував на те, що шлях майбутньої організації не лежить в одному напрямі

¹ Сосновський М. Дмитро Донцов. Політичний портрет. З історії розвитку українського націоналізму./ М. Сосновський. - Нью-Йорк. - Торонто: НТШ Сучасність, 1974. - С. 292.

² Ленкавський С. Філософічні підстави “Націоналізму” Донцова [Електронний ресурс]/С. Ленкавський. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

⁴ Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

⁵ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 9 червня 1928 р [Електронний ресурс]/ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 9 червня 1928 р. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

з Донцовим. Але ідеологи ОУН розуміли, що сварка з Д. Донцовим піде лише на шкоду, тому Д. Андрієвський пропонував залучити Д.Донцова до підготовки Першого Великого Конгресу.

Дмитро Донцов накреслив новий ідеал активної, агресивної, вольової людини, яка визнає добрим і етичним тільки те, що сприяє зростанню її власної сили, сповненої фанатичної віри у свою ідею. Він безпощадно критикував таких діячів української творчої думки, як М. Грушевський, І. Франко та інших за їхню відданість ідеалам демократизму, а також вивів «надзвичайно чорний образ українського недавнього минулого і суцільно негативний тип української людини того періоду»¹. Соціальною базою для виховання свого ідеалу людини він вважав українське селянство.

Праця «Націоналізм» є центральним твором Д. Донцова, проте не лише критики, але і прихильники його поглядів вказують, що у цьому творі він не дав завершеної ідеології українського націоналізму, бо у протигагу обширній критиці існуючої на той час української політичної думки і негативної оцінки наявної тоді української національної ментальності, він так і не розвинув позитивної частини української ідеї, тобто всі основні ідеї кріпилися на критиці існуючого ладу. П. Дорожинський, навпаки відмічав «її її крайня контрверсійність, що і спровокувала реакцію представників різних політичних напрямків, включно з передовими постатями ОУН»².

"Чинний націоналізм" Д. Донцова був передусім зразком тотальної критики, нігілізму, йому бракувало елементів конструктивної програми, і він не представляв собою виробленої світоглядної системи, будувався на публіцистичних посилках³.

Д. Донцов фактично копіює думки Ніцше про «мораль панів» і «мораль невільників». Стверджуючи, що «інтелект — засада другорядна, підчинна»⁴, Д.

¹ ОУН: минуле і майбуття/ Аноним. - К., 1993. - С.206

² Там само. - С. 206.

³ Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

⁴Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

Донцов впадає у помилку, розділяючи думку і дію та обожнюючи чисту дію, яка ґрунтується, у першу чергу, на емоційних, а не на інтелектуальних стимулах. Стаючи на такі позиції, Д. Донцов у своєму писанні «Націоналізм» приходять до позитивного відклику на практику фашизму і більшовизму як шляхів до перемоги української національної ідеї. За його словами: «лиш той супротив творчий, який є вагітний грядучим «знуцанням» над опірними, волею до цього. Коли б воюючий фашизм або большевизм не мав у собі того самого духа, яким був натхненний той трюмеруючий фашизм і большевизм— ніколи б вони не перемогли»¹.

Слід зазначити, що Дмитро Донцов ніколи не був членом ОУН чи навіть УВО, а спроби Проводу Українських Націоналістів налагодити конструктивну співпрацю з ним у 20-х і 30-х роках не дали ніякого результату, лише після розколу ОУН Д. Донцов почав співпрацювати з ОУН(Б).

Дослідник О. Мотиль погоджується з твердженням щодо наявності спільних рис між «інтегральним націоналізмом» та ідеологією ОУН. Також він стверджує, що ідеологи ОУН запозичили певні основоположні положення французького інтегрального націоналізму (зокрема ідеї Шарля Морраса та Моріса Бареза). Зокрема можна виділити такі спільні риси для цих націоналістичних рухів: 1) поняття колективізму, тобто колектив підпорядковував собі особистість; 2) детерміністський характер, — доля індивіда нерозривно пов'язана з долею нації; 3) антиінтелектуалістськими; 4) концепція релятивізму, що полягала у праві кожної нації захищати власну правду; 5) емпірична спрямованість, що полягала у пізнанні істини життя на практиці, а не через дослідження теорії; 6) традиціоналістськими; 7) анти-парламентарними; 8) мілітаристськими; 9) федералістськими².

Ідеї Д. Донцова не знаходили відгуку серед діячів ОУН з емігрантського середовища 1920-х - 30-х років, ба більше, войовнича деструктивність положень його ідеології наражалася на постійний шквал критики з їх боку. Однак слід

¹ Там само. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г. Касьянов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

зауважити, що таке критика здебільшого мала усний характер, тобто не висвітлювалася у пресі.

Дж. Армстронгом було виділено основні характерні особливості українського «інтегрального націоналізму»:

- 1) тверде переконання у вищій цінності нації, якій мають бути підпорядковані усі інші суспільні цінності;
- 2) відсилання до містичної ідеї єдності людей, що складають націю, об'єднаних спільними біологічними особливостями та історичним розвитком;
- 3) панування «інтуїтивно вірних» думок, емоцій над раціональними та аналітично обґрунтованими;
- 4) на чолі нації перебуває харизматичний лідер разом з елітою, що складається з націоналістів-ентузіастів, які є відображенням «волі нації»;
- 5) вираженням вищої біологічної «життєздатності нації» вважається культ дії, війни та насильства¹.

Дійсно, в основних аспектах, з даними твердженнями можна погодитися, тому що в доктринально-ідеологічних трактатах ОУН можна знайти елементи згаданих принципів. На думку Г. Касьянова «корінних світоглядних розбіжностей між ідеологією ОУН 1920-х — 30-х років та "націоналізмом Донцова" не існувало. Появу принципових розбіжностей пов'язують з еволюцією ідеології ОУН, що відбулася в роки Другої світової війни»², а з іншого боку «шкідливість поглядів і писань Донцова виявилась в минулому, бо вони у великій мірі довели до розколу ОУН, що з історичної перспективи був великим ударом не лише по організаційній дії ОУН, але й самій ідеології українського націоналізму»³. Постанова 1-го (основуючого) Конгресу ОУН з 1929 року виходить з положень, що Український націоналізм [...] організований на принципах чинного націоналізму. Постанова передбачала: Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу національної революції⁴. Дійсно, в

¹Armstrong J. Ukrainian nationalism 1939 – 1945. – New York, 1955. – P. 119–120.

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ ОУН: минуле і майбуття/ Аноним. - К., 1993. - С.207.

⁴ Програма українських націоналістів [Електронний ресурс]/ Програма українських націоналістів. - Режим доступу:

ідеології ОУН ми бачимо консолідацію поглядів Д. Донцова і Д. Андрієвського, але при цьому необхідно згадати й ідеї М. Сціборського, які мають певні відмінності.

М. Сціборський висунув ідею солідаризму і корпоративного державного устрою. У праці «Націократія» (1935) він насамперед дає характеристику соціалізму, комунізму та фашизму: «Розчарованість із устрою капіталістичної демократії найбільш виразно проявилася у вигляді нової ідеї й політичної концепції суспільно-виробничої організації людства - у соціалізмі. Останній - перейшовши початковий етап різних утопічних теорій - уже в другій половині минулого століття проявляється в житті у вигляді так зв. наукового, чи марксистівського соціалізму [...] Соціалізм свою систему опер на вірі в «богоносну» місію пролетаріату й соціальної революції»¹.

«У площині світоглядній і теоретичній - комунізм і соціалізм між собою тотожні. їх обох зродила спільна доктрина марксизму, з її матеріалістичним розумінням історії, діалектикою, класовою боротьбою, соціальною революцією та планом створення бездержавно- інтернаціонального соціалістичного суспільства [...] Руїницький зміст комунізму лежить в його світогляд [...] Комунізм обездуховлює, каструє та обмежує в творчих спроможностях той фактор, що в дійсності є передумовою всякого поступу: живу людину»².

«Фашизм - це насамперед ідейна та духовна реакція на стан сучасности, що його витворила демократія, поступово втрачаючи духовну й національну основу свого єства, просякалася раціоналізмом і космополітизмом; соціалізм і комунізм цей процес поглибили своєю матеріалістичною концепцією та неприродними інтернаціональними утопіями...»³.

А далі розкриває своє бачення нації, держави: «Передумовою забезпечення всебічного розвитку нації та її активної ролі в світовому баченні є власна, незалежна держава [...] Нація та держава виступають як одноціла та найвища в її

<http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

¹Сціборський М. Націократія [Електронний ресурс]/М. Сціборський. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

²Сціборський М. Націократія [Електронний ресурс]/М. Сціборський. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

³ Там само. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

ідейній і реальній вартості мета, що означається поняттям державної нації. Для націоналізму держава не є відірваною від життя і людей самоціллю. Натомість вона стає поруч з нацією, найвищою ціллю, що її націоналізм підпорядковує всі інші цілі та інтереси: класові, партійні, групові й особисті»¹.

Після цього, М.Сціборський дає своє трактування ідеї української держави: «Націократією називаємо режим панування нації у власній держави [...] Зберігаючи комбінований принцип колективного й приватного інтересу, націократія національний розвиток країни будуватиме на мішаних засадах націоналізованої (себто удержавленої), муніципалізованої, кооперативної й приватно-капіталістичної промисловості [...] націократія заперечує принцип класової боротьби та право окремих соціальних груп на монопольне панування в державі й на експлуатацію суспільства [...] Вона [...] визначаючи пріоритет інтересів нації-держави над інтересами окремих груп - висуває принцип надкласовості. [...]

Формою суспільної організації є для націократії - державний синдикалізм... Державний синдикалізм розглядає всіх членів суспільства як виробників певних цінностей. Не класові й маєткові привілеї... лише виробнича функція індивідуума й груп стає вирішальною в означенні їх ролі в суспільстві [...] Місце партій у державних органах займуть організовані на професійному принципі соціальні виробничі групи. У цьому власне й полягає ідея державного синдикалізму»².

Підсумовуючи вище зазначене, можна сказати, що перед організаційним оформленням, націоналістичний рух виробив ідеологічну платформу, яка визначалася відомою тріадою принципів: незалежність, державність і соборність української нації. Націоналісти проголошували себе послідовниками ідеалістичного світогляду, який розуміли як антитезу не тільки до матеріалістичного світогляду, а й до позитивізму, представниками якого в Україні були М.Драгоманов, В.Антонович, І.Франко, М.Грушевський та ін. Як зазначав політолог Б.Червак: «Ще на зорі століття традиційний український націоналізм,

¹ Там само . - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

² Сціборський М. Націократія [Електронний ресурс]/М. Сціборський. Режим досугу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

передбачаючи смертельну небезпеку з боку закомунізованих під прогрес теорій матеріалізму, протиставив їм свої духовні цінності, в основу яких було покладено принцип реалізації національного ідеалу.

Націоналізм проголошував примат волі над розумом, чину над думкою, життя над теорією, прагнув виховати новий тип українця, фанатично відданого ідеалам руху. Вважаючи націю за абсолютну вартість, націоналізм принципово відкидав політичні вартості, що виходили поза межі національного інтересу. Рушійною силою українського націоналізму був пафос національно-визвольної боротьби.

Першим, хто обґрунтував необхідність заснування суверенної держави і боротьби за неї був саме Д. Донцов, стверджуючи, що це є вища воля нації.

Зміни в світогляді, спричинені ідеологією “чинного” націоналізму - залишилися у традиціях Західної України, як частина історичної спадщини, що зараз знайшла своє відображення у багатьох організаціях і рухах націоналістичного спрямування.

2.3 Економічні аспекти української державності.

Докладно розглянувши націоналістичні праці, з упевненістю можна стверджувати, що представники націоналістів серйозно ставилися до вирішення економічного питання в Україні.

Розробка концепції економічного розвитку України відбувалось під впливом складних чинників, оскільки політична невизначеність та напруга, що відчувалася на той час в Європі, затяжна економічна криза мали вагомий вплив на зміст ідей, проголошених націоналістами. Зокрема, для створення ефективної економічної системи державного господарства вони пропонували поєднати досвід капіталістичних країн та окремі підходи соціалістичного економічного управління.

У цьому плані цікавими є так звані реферати, що готувалися до Першого Конгресу ОУН в січня 1929 р. і обговорювалися на цьому форумі.

Розробкою концепції розвитку сільського господарства займався М.

Сціборський. Його стаття «До аграрної політики націоналізму»¹ окреслила основні ідеї, які пізніше були деталізовані у відповідному рефераті. За його ж власною оцінкою, ця публікація стала «схематичним окресленням становища українського націоналізму в спірних принципових і практичних аграрних питаннях під політико-соціальними й економіко-продукційним оглядом»².

Однією з найбільш актуальних тем в аграрному секторі залишався розподіл землі між селянами та ставлення до поміщицьких землеволодінь. На переконання Сціборського, існування поміщицьких землеволодінь у доєволюційних формах абсолютно неприпустиме, однак і розподіл землі, здійснений більшовиками в центральних та східних областях України, також є неправильним³. Передбачалось забезпечити «повне право землевласників- українців на одержання земельного наділу, що буде встановлено в даному продукційному районі, нарівні з селянами»⁴. Автор допустив можливість часткового відшкодування українським власникам за маєтки, які були куплені ними або дістались шляхом успадкування.

Основним завданням аграрної політики є підтримка розвитку інтенсивного трудового господарства, для чого мають бути внесені корективи до вже існуючого ладу на теренах України⁵. Досягнення такої мети означало досягнення високого рівня виробничих сил та збільшення добробуту селян.

У веденні господарства Сціборський віддає приватній ініціативі українського селянина, але держава має контролювати процеси вільного обігу землі.

Основу концепції було сформульовано у рефераті «До ідеологічно-статутарної підготовки організації українських націоналістів». Серед пріоритетних галузей розвитку українського господарства виділені індустріалізація та розподіл землі між дрібними хліборобами, а в основу господарського життя мали би бути покладена приватна власність⁶.

¹ Сціборський М. До аграрної політики націоналізму / М. Сціборський // Розбудова нації. - 1928. - №9. - С. 332-338.

² Сціборський М. До аграрної політики націоналізму / М. Сціборський // Розбудова нації. - 1928. - №9. - С. 334.

³ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010. - С. 104.

⁴ Сціборський М. До аграрної політики націоналізму / М. Сціборський // Розбудова нації. - 1928. - №9. - С. 335.

⁵ Там само. - С. 337.

⁶ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В.

У процесі підготовки до першого Конгресу був визначений перелік тем для написання рефератів, які передбачалось покласти в основу програми ОУН. Під час роботи Конгресу було створено шість тематичних комісій та зареєстровано 39 рефератів.

Соціально-економічні питання було розділено на 4 основні теми: аграрну, промислову, торгівельну і фінансову. Вирішення фінансового питання було надано Якову Моралевичу. Я. Моралевич народився 1878 року на Поділлі. Закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію, навчався в Психоневрологічному інституті в Санкт-Петербурзі (1908 - 1911), але не довчився і вступив до Комерційного інституту, який закінчив в 1915 році. Працював головним рахівником Міністерства торгівлі і промисловості та директором фінансового департаменту Міністерства народного господарства в уряді УНР. Після поразки Національно-визвольної революції емігрував до Польщі, згодом до - Чехо-Словаччини. Професор економічно-кооперативного факультету УГАкадемії, професор Українського Технічно-Господарського Інституту в Подебрадах, Регенсбурзі та Мюнхені. Реферат «Фінансова політика України» Я. Моралевича виступив певною мірою як посібник, адже автор присвятив декілька сторінок розкриттю фінансових теорій та проаналізував становище інших країн.

Перший блок питань стосувався запровадження національної грошової одиниці, організації банківської системи та розгляду виплат державних боргів. Спочатку це мав бути карбованець, але після налагодження фінансової системи потрібно було перейти на власну національну валюту - гривню, а вартість мала прирівнюватись до грошових одиниць Великобританії, Франції або США. Націоналісти схилились до того, що найбільш прийнятною могла бути валюта «штабно-девизова, або чисто девизова» (напівконвертована або повністю конвертована)¹.

Таку валюту було створено - бофони. Бофони з'явилися у Галичині через кілька місяців після окупації. Можливо, піонером серед них є грошовий документ,

¹ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010. - С. 114.

датований серпнем 1941 р.. Виготовлений він на обгортковому папері у традиційних для ОУН-бандерівців червоно-чорних кольорах. Угорі малюнок є картуш із тризубом, ліворуч і праворуч від нього - схилені червоно - чорні штандарти, що утворюють своєрідне обрамлення для двох розміщених одна за одною прямокутних табличок із написами: «Боевий фонд ОУН» і «День боротьби»¹. Імовірно перший його різновид використовувався тільки для членів ОУН, а наступний - для симпатиків і ширших кіл українського населення.

Одним з центральних питань, що підіймалося у даному документі, стосувалося організації емісійного банку. У рефераті окреслювалася лише стратегічна складова розвитку, на уряд української держави покладалося оформлення практичних кроків реалізації даної програми. Щодо форми власності, то автор віддав перевагу саме державній формі. Тобто виключалася можливість такого банку бути або акціонерним товариством, або комерційним банком. Головним принципом його існування мав стати принцип децентралізації, що означав його максимальну ,звісно ж у межах закону, самостійність від регулюючих органів. Діяльність суб'єктів фінансової системи повинні контролювати спеціально створені установи спільно з представниками громади. Більш детально питання організації контрольних комітетів могло би розглядатись в процесі функціонування банків.

Також Я.Моралевичем було порушено питання погашення державного боргу періоду УНР. З цією метою пропонувалося створити спеціальну організацію - Амортизаційну Скарбницю. Така пропозиція засвідчує бажання націоналістів включити Україну у процеси світової економіки. Наступний блок питань торкався організації системи рподаткування. Пропонувалося щоб податки «механічно вирівнювали кошторис», зокрема «вирівнювали господарські і соціальні несправедливості»².

Таким чином,відповідно до поглядів націоналістів, податки в Україні,

¹ Клименко О. Бофони:грошові документи ОУН і УПА/О.Клименко. - К., 2008. - С. 18

² Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - С. 117.

умовно можна розподілити на декілька груп відповідно до процедури стягнення та суб'єктів стягнення:

1. «Персональні податки» сюди належать «загально прибуткові» та податок на землю. У такому разі повинна діяти прогресивна шкала оподаткування.Тобто спочатку встановлюється певний мінімум, з якого можна було стягувати податок, далі ж пропорційність мала б зростати відповідно до рівня прибутку.Податок на землю,на думку націоналістів,повинен сплачуватися в залежності від розміру земельного наділу.
2. Податки на спадщину та договори дарування. У даному випадку слід керуватися поступово-пропорційним принципом.Також були встановлені такі значущі обставини, як близькість спадкоємця та спадкодавця, його фінансове положення, загальна кількість спадкоємців тощо. Перехід права власності на нерухоме майно або особливо цінне рухоме також повинен підлягати оподаткуванню.
3. Було запропоновано таку категорію,як «опосередкований податок»,котрий повинен сплачуватись безпосередньо в момент купівлі товару і вже входити в його ціну.Аналог нинішнього податку на додану вартість.
4. Експортні та імпорتنі товари також повинні обкладатися податками, які накладались на експортні та імпорتنі товари. Таке бачення цілком підтверджує протекціоністський характер економічної концепції націоналістів.

Яків Моралевич пропонував два шляхи регулювання виробництва алкогольних та тютюнових виробів:повністю державний або заміна монополії держави встановленням акцизного збору.

Націоналісти розуміли,що для нормального функціонування економіки держави та відновлення промисловості потрібно залучати іноземні інвестиції у вигляді позик та концесій¹,насамперед позика на розвиток аграрного сектору.

¹ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - С. 118.

²Там само.- С. 122

Основним недоліком рефератів націоналістів щодо економічного розвитку є відсутність чітких прорахунків щодо подальшого бачення економічного розвитку держави. Загалом економічну концепцію націоналістів можна охарактеризувати через виділення таких характерних рис:

1. Наділення держави головною контролюючою та регулюючою роллю у здійсненні фінансової політики.
2. Уведення прогресивної системи оподаткування, у якій розмір та кількість податків залежить від соціального статусу та загального рівня заробітку.
3. Збільшення питомої ваги іноземного капіталовкладення у національну економіку.

Розробкою планів у сфері торгівельної політики займався Микола Сціборський у рефераті «Торгівельна політика України». Сціборський зробив висновок, що після здобуття незалежності Україні доведеться жорстоко конкурувати на світовому ринку збіжжя, де серйозними імпортерами вважались Канада та Аргентина, тому необхідно було здійснити часткову передачу зовнішньоекономічних операцій до рук приватної ініціативи¹. Більш детальні питання мусили б розглядатися у спеціальних державних установах - Верховній Раді Народного господарства, Міністерстві Торгівлі і Хліборобства та різноманітних спеціальних органах та біржах.

Щодо експорту іншої стратегічної сировини (н.п. цукор), то необхідно частково націоналізувати, а частково - організувати виробників цієї галузі в кооперативи. Перспективними партнерами вважали Росію, Туреччину, країни Кавказу, Близького Сходу.

М. Сціборський пропонував розумне поєднання приватної ініціативи та загальної концентрації зусиль на експортному напрямку. Імпортувати Україна мала продукцію легкої промисловості, переважно з Німеччини, США, Великобританії та частково - з Росії. Всі експортні операції у промисловій і

¹Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - С. 125.

вугільній сфері мали бути націоналізовані, т.я вільний доступ приватного капіталу до купівлі великих підприємств призведе до швидкої концентрації їх у руках великих іноземних власників'.

Одним з ключових питань торгівельної політики став розгляд проблеми налагодження розгалуженої транспортної мережі, зокрема морської. Україна мусила б першочергово налагодити функціонування торгівельного флоту, який би через Чорне та Середземне моря отримав доступ до найголовніших портів світу.

Отже, Українська держава мала посісти помітну роль на світовому ринку зерна, цукру, вугілля, залізної руди, чавуну, металургійної продукції. Зовнішньоекономічні торгівельні операції переходили під контроль держави.

Програма розвитку промисловості представлена Леонідом Костарівим у рефераті «Промислова політика України». Л. Костарів народився 6 лютого 1888 року у Санкт-Петербурзі, де й здобув середню освіту. В 1912 році закінчив економічний факультет Політехнічного інституту, служив в російському флоті. 1919 року потрапив до української армії, був інтернований у Польщі. На еміграції закінчив відділ Української Господарської Академії в Подебрадах та здобув фах інженера-економіста у 1928 році. На установчих зборах ЛУН у 1925 році представляв Союз українських фашистів. У 1928 році став політичним референтом Центрального Комітету ЛУН. Надзвичайним Судом ОУН 1933 році виключений з організації за порушення дисципліни, запідозрений у роботі на користь радянської розвідки¹.

Першим і головним завданням для України, планувалося ведення власної експансіоністської політики, яка, на відміну від політики країн минулого, мала би спиратись не на зброю, а на потужну економіку, але така економіка не може існувати в аграрній державі, а тому найважливішим завданням для незалежної України автор вбачав у зведенні потужної промисловості, яка могла вийти на міжнародні ринки.

Костарів пояснив: «Чим сильнішою буде наша українська національна

¹ Панченко В. Формування концепції промислового розвитку України в ідеології ОУН та діяльність Л. Костаріва [Електронний ресурс] / В. Панченко. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.

промисловість, тим більше агресивною може бути українська зовнішня політика, тим менш спиратиметься ця політика на зброю, як засіб і оборони і наступу»¹.

Автор пропонував націоналізувати промисловість. Сутність націоналізації згідно з націоналістичним поглядом, полягав у організації державного виробництва, контролі та впливу на промисловість державою. Була запропонована класифікація промислових підприємств:

- 1) державні підприємства, які мають стратегічне значення: підприємства гірничої галузі, підприємства металургійної (особливо військової) галузі та частково хімічної.
- 2) підконтрольні державі підприємства, які займаються видобутком та обробкою мінералів, деякі різновиди підприємств гірничої галузі, металургійні (оброблення металів), машинобудівництво (решта), деякі напрями хімічної промисловості (гумова, наприклад), харчова промисловість, шкіряна промисловість, легка промисловість (крім продукції одягу) та паперова промисловість.
- 3) приватні підприємства.

Для великої промисловості - націоналізація та державне управління, для середніх підприємств - акціонування та державне керування, а для малих - в основному переробних підприємств - передбачалася виняткова приватна власність.

У зазначеному документі було розроблено схему здійснення управління та контролю над промисловістю: після націоналізації підприємства повинні об'єднатися у трести,основууючись на засадах акційних спілок². При цьому держава залишається власником 50% акцій,а решту акцій і цілий випуск облігацій трестів продає у приватну власність, дозволяючи тим самим їм вільний біржевий оборот». Орган,відповідальний за функціонування ринку цінних паперів,запропоновано називати Вищою Радою Народного Господарства.Рада

¹ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - С. 128.

² Панченко В. Формування концепції промислового розвитку України в ідеології ОУН та діяльність Леоніда Костаріва [Електронний ресурс]/ В. Панченко. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

Народного Господарства повинна була також контролювати і приватні підприємства у площині умов і якості виготовлення продуктів та належного соціального забезпечення робітників підприємств приватної власності. Особливо пріоритетним визначався напрямок розвитку військово-промислового комплексу, оскільки лише потужна армія могла гарантувати повагу державі на міжнародній арені.

На думку Л.Костаріва розвинена промисловість може бути запорукою формування власного (національного) робітничого класу (який в Україні був представлений переважно представниками інших національностей), формування власної української буржуазії. Зрозуміло, що жодна іноземна держава, яка прагнула зберегти контроль над Українською державою, не могла цього допустити. Розвиток власної, незалежної промислової системи гарантувало б Україні не лише можливість самостійного розпорядження власним капіталом, але також вирішило б дві актуальні проблеми.

Націоналістами виділялося таке важливе питання, як раціоналізація промисловості, що включала в себе модернізацію засобів виробництва та раціоналізацію праці і належну підготовку фахівців. Л.Костарів висловлював досить цікаву раціональну думку стосовно процесу формування українського робітничого класу. Він вважав, що цей процес має орієнтуватися на західні стандарти, зокрема основоположним принципом є звільнення фахівців вузького профілю від мобілізації у військові часи. Тільки в такий спосіб можна уникнути втрати дорогоцінних фахівців під час ведення бойових дій, вважав Костарів¹.

Таким чином, промислову концепцію націоналістів можна згрупувати в наступні пункти:

- 1) класифікація промисловості повинна базуватися на трьох основних типах власності;
- 2) держава виконує контрольно-регулюючу функцію щодо усіх підприємств незалежно від типу власності;
- 3) план індустріалізації країни потрібно розробляти у Києві з урахуванням

¹ Панченко В. Формування концепції промислового розвитку України в ідеології ОУН та діяльність Леоніда Костаріва [Електронний ресурс]/ В. Панченко. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

інтересів етнічної української території;

- 4) для вирішення питання аграрного перенаселення потрібно створювати великі промислові центри і спонукати селян переселятися до них;
- 5) опорою потужної промисловості повинні стати кваліфіковані працівники, тому задля цього українська держава мусить формувати своє робітництво та захищати його інтереси;
- 6) іноземні капіталовкладення повинні проводитися під чітким управлінням і контролем з боку уповноважених державних органів.

Питанню аграрного розвитку було також присвячено відповідний реферат М. Сціборського, в якому він визначив основні завдання:

1. Розробка процедур регулювання операцій із землею;
2. Розв'язання протиріч у відносинах між селянством та іншими суб'єктами економічної системи;
3. Питання сільськогосподарського виробництва та реалізації готової продукції.

Для розбудови та ефективного функціонування сільського господарства було передбачено обов'язкове виділення для селянського господарства довгострокових кредитів, які йшли б від державних структур та приватного капіталу, такі операції мав здійснювати спеціально створений Банк Поземельного Кредиту¹.

Друга засада передбачала збереження існуючого внаслідок «аграрної революції» 1917 року розподілу землі, але допускалась його корекція. Поділені великі ділянки землі мали залишитись у нових власників, а землі, які увійшли до колгоспів, мали бути поділені між всіма їх учасниками.

Третя засада аграрної політики ОУН стверджувала: «Український націоналізм підпиратиме трудове селянське господарство, побудоване на засадах приватної власності»².

Основною метою має стати не зниження земельних норм, а навпаки - їх збільшення до рівня середнього трудового господарства, а держава має

¹ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010. — С. 133.

² Там само. -С. 133.

здійснювати підтримку сільських господарств через кредитування галузі та допомогу сільським кооперативам.

Отже, основними положеннями реферату було:

- 1) державна влада не буде сплачувати викуп за експропрійовану землю;
- 2) в аграрному секторі переважна кількість господарств має бути в приватних руках;
- 3) держава встановить фіксований максимум і мінімум земельного володіння для однієї особи;
- 4) проблема перенаселення українського села має бути вирішена за рахунок поступового переміщення частини селян до міст.

Початковий етап формування економічної доктрини ОУН став багато в чому визначальним. Націоналісти усвідомлювали важливість розробки питання, а тому доклали максимальних зусиль для цього. Вирішальною подією стало проведення Першого Конгресу українських націоналістів. Прийнята програма визначала стратегію дії та допомагала обирати відповідні методи досягнення мети. Значною мірою при її формуванні враховувався досвід інших держав, які змогли вибороти власну незалежність після завершення Першої світової війни. Ґрунтовна підготовка 4-х основних економічних блоків - аграрного, промислового, фінансового та торгівельного сформували єдину платформу ОУН.

Можна стверджувати, що концепція економічного розвитку, запропонована українськими націоналістами, відрізняється як від комуністичної, так і від капіталістичної моделей.

Розділ 3. Криза політичних поглядів.

3.1 Розбрат: причини розколу.

В історії України, в якій тісно переплелось героїчне і трагічне, постійно стояло питання взаємин між лідером та його оточенням. А надто загострювалося воно в роки національно-визвольних змагань і в періоди утвердження державності.

На початку Другої світової війни ОУН була єдиною масовою військово-політичною силою, яка могла змобілізувати націю на боротьбу за незалежну Українську державу¹. Бойове хрещення діячі ОУН отримали у березні-квітні 1939 року, захищаючи із зброєю в руках незалежність Карпатської України. Минає півроку від початку світової війни, і таку сильну, спеціально змобілізовану для таких подій військово-політичну потугу поражає розкол, який відбувся з лютого по серпень 1940 року і беззаперечно негативно відбився на тогочасному українському національно-визвольному русі.

Не відкидаючи впливів зовнішніх чинників, більшість дослідників схиляється до думки, що причиною розколу були насамперед внутрішні розбіжності між старшим поколінням УВО-ОУН, які здебільшого перебували на еміграції, та молодшим, так званими краєвиками; різні погляди лідерів - А.Мельника та С. Бандери і їх прибічників на постановку та перспективу діяльності організації в умовах розгортання війни і т.ін. Так, в Енциклопедії Українознавства стверджується: "У 1940 році стався розкол в ОУН на еміграції на тлі тактичних, психологічних та персональних розбіжностей, що почали наростати вже у 1930-х рр."².

Очевидно, що вже на зламі 1919—1920 рр. Є. Коновалець усвідомлював складність ситуації та передбачав затяжну боротьбу за визволення українців з-під влади чужинецьких режимів³. Більшовики постійно направляли

¹ Гаврилів І. Розкол ОУН та його наслідки[Електронний ресурс]/ І. Гаврилів. - Режим доступу: http://oun-ura.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Енциклопедія Українознавства//Словникова частина. - Л., 1996. - С. 1865.

³ Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 118.

добре вишколених агентів-пропагандистів до галичан, щоб посварити їх із наддніпрянцями. Полковник Є. Коновалець мав беззаперечний авторитет в українських політичних колах як у краю, так і на еміграції. Він виступив рішуче проти контактів з більшовиками. Тоді заходами радянської агентури робилися спроби усунути Є. Коновальця з посади голови УВО. Так, 1923 р. після декількох нарад повноваження Верховної команди УВО вирішено передати військовому міністерству ЗУНР. Згодом, коли О. Думіна виключили з УВО, а кермо в організації знову перебрав Є. Коновалець. У 1920-х рр. Є. Коновальцю вдалося зберегти УВО як необхідний збройний чинник у визвольній боротьбі українського народу.

Репресії польської окупаційної влади призвели до великих втрат в лавах УВО-ОУН, за період з 1929 по 1932 роки змінилося 7 краєвих провідників. Українська Військова Організація мала стати військово-бойовим відділом Організації Українських Націоналістів. Але дехто з членів УВО не захотів коритися цьому. Процес злиття УВО в ОУН проходив довго і боляче. Згодом старші кадри УВО або виїжджають за кордон (О.Сеник, Р.Сушко. Я.Барановський), або після арештів відходять від активної діяльності (А.Мельник, З.Книш). На початку 30-х років до керівництва Краєвої Екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях приходить радикальна молодь, яка вибирав курс на загострення протистояння з окупантами України. Головні ділянки тогочасної діяльності УВО - бойові акції та військова виховно-вишкільна праця - стали референтурами ОУН. Це відбулося у 1933 році, коли КЕ ОУН на ЗУЗ очолив С.Бандера¹.

Ще на початку 30-х років голова ОУН відзначив дві тенденції в розвитку організації: еміграційно-політичну і краєву-бойову. З часом вони починають вступати між собою у протиріччя, відбувається розходження Проводу Українських націоналістів і Краєвої Екзекутиви ОУН на ЗУЗ. Еміграційні політики бажають повністю підкорити собі діяльність краєвиків, обмежити їхню бойову діяльність. Є. Коновалець, щоб налагодити тісну співпрацю західноукраїнських оунівців та емігрантів, постійно переводив людей із краю на

¹ Бандера С. Командир-провідник//Перспективи Української революції. - Мюнхен, 1978. - С. 293.

роботу в Провід ОУН — Івана Габрусевича, Ярослава Барановського та ін. Він доручив С. Бандері та його соратникам остаточно об'єднати УВО і ОУН, що відбулося 1933 р.

Основною причиною розколу ОУН З.Книш вважав опозицію: « коли ОУН випрямилась на весь зріст, розпростувала стиснені підпіллям кості, на всі груди зачерпнула повітря і силою своєї питомої ваги, свого рішучого проводу, своєї політичної програми і тактикою революційно-визвольної боротьби станула на чолі своєї нації в поході до волі й незалежності. Вона могла пірвати за собою весь нарід, розколихати колосальні його маси на довгі десятиліття всю опозицію в українській суспільності, якби... Якби не підточував її червяк опозиції»¹.

Вже на зламі 1920—1930-х рр. у самому ПУНі накреслилися серйозні розходження, які стосувалися кадрових призначень і тактики подальшої діяльності ОУН. Члени ПУНу Омелян Сенік, Р. Сушко та ін. «протиставилися авторитету Коновальця, створивши щось в роді Директорії»². Розкіл ОУН на дві фракції — прибічників С. Бандери та прихильників А. Мельника, не мав специфічно ідеологічного підґрунтя. В центрі конфлікту були питання тактики та конфлікту між "краєм" та еміграцією. Розкіл силою факту легітимізував реальний стан справ: наявність двох практично автономних організацій — еміграційної мережі ОУН та "крайової" організації; очевидний конфлікт між "практиками" та "теоретиками", який до того ж набув рис конфлікту поколінь; персональні тертя між керівниками³. Диверсією він вважав «бандерівщину».

Неминучість розколу в організації передбачав і сам Є. Коновалець. Звертаючись до одного з своїх соратників він писав: "Товаришу Бойків! Зближається нова війна, що нас розділить. Ми знайдемося по обидвох боках фронту, але завжди всі мусимо змагати до одного і того самого - боротися за здійснення нашого національного ідеалу - самостійної соборної України" (1938

¹ Книш З. Розбрат: спогади і матеріали до розколу ОУН у 1940-1941 роках / З. Книш. - Торонто : Срібна сурма. - С. 16.

² Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. -С. 122.

³ Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

рік)¹.

Крім внутрішніх протиріч, до розколу вела наявність в організації ворожих агентів². «Німецькі спецслужби, поділяючи в цілому точку зору свого фюрера, вбачали своє завдання в тому, щоб витиснути все що можна з емігрантських сил і водночас не допустити, щоб їхні амбіції та сподівання переросли у конкретні політичні вимоги. Для цього потрібно було, зокрема, попередити консолідацію різних течій українського національно- визвольного руху, роз'єднати їх, розвести по різних кутках. Так, можливо, виникла ідея розколу ОУН, яка, з погляду нацистів справляла враження більш у порівнянні з іншими політичними організаціями українства»³. Ще на етапі становлення ОУН у першому Проводі були виявлені співробітники чужоземних розвідок: Петро Кожевників — німецької та Леонід Костарів — радянської. Обое викриті на початку 1930-х рр. і виключені з організації. Активізувалася ворожа діяльність у другій половині 1930-х рр. Розширення впливу ОУН особливо непокоїло більшовицьку владу.

Радянське керівництво вбачало в діяльності українських націоналістів реальну загрозу зриву своїх експансіоністських планів щодо європейських країн. З цього приводу однозначно висловився у липні 1940 р. міністр закордонних справ СРСР В'ячеслав Молотов у розмові з міністром закордонних справ Литви В. Креве-Мицкявичусом: «Геніальний Ленін не помилявся, запевняючи нас, що Друга світова війна дасть змогу нам захопити владу в усій Європі, як Перша світова війна дала змогу захопити владу в Росії»⁴.

Добре розібравшись в діяльності та у взаємовідносинах членства організації, більшовицька агентура вирішила завдати удару по Проводу ОУН, ліквідувавши полковника Є.Коновальця, щоб цим самим обезголовити націоналістів. Наказ давав сам Й.Сталін, обґрунтувавши це так: "Наша мета - обезголовити рух українського фашизму напередодні війни і змусити цих бандитів знищувати один

¹Книш З. Б'є Дванадцята [Електронний ресурс]/ З.Книш. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 123.

³ Кентій А. Збройний чин українських націоналістів [Електронний ресурс]/ А. Кентій. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

⁴Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 124.

одного в боротьбі за владу"¹. Вбивство здійснив в Роттердамі 23 травня 1938 року П. Судоплатов.

Після смерті Є.Коновальця Провід Українських Націоналістів очолив т.зв. "тріумвірат" - О.Сеник, Я.Барановський, М.Сціборський. Вони оголосили "усний заповіт", який ніби залишив Є.Коновалець, за яким на пост голови ОУН рекомендувався полковник А.Мельник. Сам А.Мельник відійшов на певний час від військово-політичної діяльності.

Напередодні нової світової війни оунівці досить оптимістично бачили роль України в прогнозованому новому світовому устрої. Планувалося, що Україна стане важливим чинником у східноєвропейській політиці, організує та очолить боротьбу всіх поневолених московським більшовизмом народів. Діячі ОУН були переконані, що «самостійність України унормує рівновагу на європейському континенті в трикутнику — Україна-Німеччина-Італія, в парі з трикутником в Азії — Україна-Японія-Англія»².

З початком світової війни з польських тюрем звільнилося декілька тисяч оунівців, в тому числі С.Бандера. З вересня 1939 по червень 1941 року центром української політичної еміграції стає Краків. В січні 1940 року С.Бандера та провідник КЕ на ЗУЗ Тимчій-Лопатинський в Римі зустрічаються з А.Мельником.

В розмові з головою ПУН представники від ОУН в Україні подали своє бачення стану справ в організації та викладали власну концепцію подальшого розгортання визвольного руху. Вона зводилася до наступного: а) провести конкретні кадрові зміни в Проводі організації, усунувши тих людей, які були запідозрені в зв'язках з ворожими агентствами; б) зберегти нейтральність у війні між Німеччиною та західними державами; в) пристосувати подальшу діяльність ОУН до внутрішньої ситуації в Україні і не пов'язувати її з будь-якою стороною. А.Мельник відмовився усунути з Проводу ОУН Я.Барановського та О.Сеника, а також ствердив, що має надію на допомогу Німеччини щодо звільнення України від більшовиків.

¹ Судоплатов П. Спецоперации. Любянка и Кремль 1930-1950 годы/ П. Судоплатов. - М., 1998. - С. 39.

² Український визвольний рух/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006. - С. 125.

Перемовини між обома лідерами та їхніми прибічниками тривали майже півроку — до серпня 1940 р. Фактично, А. Мельник не мав серйозних аргументів у полеміці зі С. Бандерою і готовий був піти на компроміс з опонентами¹. Саме після цих переговорів С.Бандера вбачав причини, які й призвели до розбрату. Офіційна точка зору мельниківського ПУН на причини розколу викладена, зокрема, у "Чорній книзі бунту Яри-Бандери- Горбового". У ній засуджувалося прагнення групи С. Бандери форсувати всенародне повстання в Україні і підкреслювалося, що національна революція - це насамперед рух, котрий повинен спочатку підготувати народ².

10 лютого 1940 року в Кракові зішлися на нараду чільні діячі ОУН (колишні провідники і члени краєвих та окружних ексекутив) і створили Революційний Провід (РП) ОУН на чолі з С.Бандерою. Щодо загальної концепції подальшої діяльності організації, то, очевидно, її важко було визначити до кінця, не передбачивши хід історичних подій в Європі в умовах розгортання світової війни. Але одне було ясным - необхідно звільнити Провід ОУН від чужоземних агентів, насамперед більшовицьких.

О. Сеник був звинувачений у тому, що співпрацював із чеською контррозвідкою, коли у 1934 році до них попав архів ОУН у Празі. Звинувачені у зраді були також інші члени ПУН - М.Сціборський, С.Чучман. Але прямих доказів того, що хтось із них є агентом чужинців, не було.

Після отримання інформації про рішення Революційного Проводу, яке А.Мельнику передав Я.Стецько. С.Бандера пише листа до полковника. В ньому пропонується "в цей переломовий момент...": "Жду на Вашу позитивну відповідь, щоб на підставі нової дійсности спільно встановити новий лад в Організації та якнайкраще покермувати нашою боротьбою в новій політичній ситуації. Очевидно підставою мусять бути вірна оцінка й визнання нової внутрішньо-організаційної дійсности"³. А.Мельник відповів таке: "Я, як Голова Проводу

¹ Гаврилів І. Розкол ОУН та його наслідки [Електронний ресурс]/ І. Гаврилів. - Режим доступу: http://oun-ura.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Кентій А. Збройний чин українських націоналістів [Електронний ресурс]/ А. Кентій. - Режим доступу: http://oun-ura.org.ua/documents/ukr_03.html.

³ Косик В. Розкол ОУН (1939-1940):36. Документів/В.Косик. - Л., 1997.-С. 23.

Українських Націоналістів і керівник Українського Націоналістичного руху ставлю Вас перед Головний Революційний Трибунал Організації Українських Націоналістів"¹.

Після цього обидва проводи поширили свої відозви, в яких кожний захищав свої позиції. Полагодити конфлікт взявся Р.Ярий. Була створена комісія у складі: Р.Ярий, І.Габрусевич, С.Ленкавський, Г.Шухевич. В її склад увійшов і О.Сеник, але на вимогу більшості змушений був вийти з неї. Комісія надіслала своє рішення, в якому наголосила, що новосформований Провід Українських Націоналістів згодом "покличе до життя окрему Юридичну Комісію, яка видасть опінію щодо всіх спірних справ організації..." На даний момент: "1. З ПУН виходять наступні її члени: Макар (Барановський), Грибівський (Сеник) й Степняк. 2. В склад ПУН входить РП ОУН"². А. Мельник спочатку негативно поставився до рішення комісії. Але згодом погодився підписати акт примирення на запропонованих умовах.

10 серпня 1940 року С.Бандера надсилає полковнику листа, в якому детально викладає свою позицію. Він з острахом передбачає: "У мене не мовкне одна страшна думка, що працю, окуплену таким зусиллям, боротьбу, що пожирає стільки жертв, може знівечити один шкідник, що закрався на саму гору"³. У відповідь А.Мельник звернувся до оунівського активу: "...відмежуватися від диверсії Степана Бандери та тих людей, що діють в його імені"⁴.

В кінцевому результаті ОУН під керівництвом С. Бандери своєю активною діяльністю виходить на німецькі військові кола і з їх згоди формує в складі німецької армії два батальйони - "Роланд" та "Нахтігаль", в яких пройшли військовий вишкіл майбутні керівники УПА. ОУН (р) організовує Український Національний Комітет, до складу якого увійшли всі наявні українські політичні сили, крім груп Мельника та Омельченка. З початком німецько-радянської війни бандерівці проголошують у Львові 30 червня 1941 року історичний Акт

¹ Там само. - С. 30.

² Там само. - С. 37.

³ Косик В. Розкол ОУН (1939-1940):36. Документів/ В.Косик. - Л., 1997. - С. 96.

⁴ Там само. - С. 97.

відновлення Української держави, який підтримало практично все населення Галичини та Волині. Мельниківці фактично опинилися в ізоляції.

3.2 Трансформація програм: II Великий збір ОУН та «бандерівський збір».

Напрацювання націоналістів за весь період після Першого Конгресу планувалося обговорити й узагальнити на Другому Конгресі. Схвалений на Першому Конгресі Устрій ОУН постановив, що кожних два роки буде скликатися Великий Збір Українських Націоналістів — ВЗУН — для перегляду ідеологічно-програмових заłożeń, перевірки політичних позицій і намічення загальних стратегічних рам для Проводу Українських Націоналістів — ПУН. Період ідеологічного очищення й організаційного оформлення затягнувся довше, як думалося, через те Великий Збір відкладався з року на рік¹. Другий Великий збір ОУН планувалося провести у другій половині 1937 року. З початком 1938 року полк. Євген Коновалець вирішив скликати ВЗУН на осінь того ж року і проголосив це окремим комунікатом.

Режим доступу:

Доводиться до відома наступне:

1. Збір ОУН рішив я скликати Невідклично осінню 1938 року. Точний реченець і місце будуть подані пізніше.

2. Для підготовки Збору назначаю окремого Уповноваженого в особі п.

3. Карбовича. До завдань його буде належати: устійнення в порозумінні з Проводом ОУН проблем, що повинні бути порушені на Зборі, устійнення тем доповідей, що повинні бути прочитані на Зборі, зв'язок з визначеними мною доповідачами і взагалі стеження, щоб праця для підготовки Збору розвивалася правильно і в означених реченнях.

3. Для розгляду й узгіднення виготовлених доповідей і для устійнення проектів рішень, що мали б бути предложені Зборові до потвердження, буде в свій час покликана мною окрема Комісія.

¹ Книш 3. Перед походом на схід [Електронний ресурс]/ 3. Книш. —Режим доступу: http://oun-ura.org.ua/documents/ukr_03.html.

4. Визначення доповідачів для поодиноких тем мусить бути закінчене до 15 лютого. Час для опрацювання самих доповідей через визначених мною доповідачів виноситиме чотири місяці, цебто всі доповіді мусять бути обов'язково переслані до Уповноваженого для підготовки Збору не пізніше 15 червня 1938 року.

5. В прилозі перші три обіжні листи з додатками Уповноваженого для підготовки Збору. Доручую членам активу всі матеріали точно переглянути і не пізніше 1 лютого переслати на вказану адресу в обіжному листі ч. 1 свої зауваження.

6. Уповноважений отримав від мене доручення негайно почати в наших виданнях пропаганду справи Збору, зокрема значення Збору, як законодавчого тіла ОУН, значення факту скликання Збору, врешті висвітлення в головних нарисах тематики, що на Зборі мала б бути обговорена. Доручую НПС35 бути помічною Уповноваженому в цих його завданнях. Крім того доручив я Уповноваженому виготовити основну статтю на тему Збору до найближчого альманаху.

7. Зазначаю, що всі мої доручення в справі підготовки Збору мусять бути якнайбільш точно виконувані.

Надіюся, що весь наш актив свідомий ваги моменту, що його ми зараз переживаємо, і ваги завдання, до реалізації якого ми зараз приступаємо, докладе зо свого боку всіх зусиль, щоб Збір відбувся гідно й увінчався якнайбільшим успіхом.

Слава Україні!»¹.

Трагічна подія дня 23 травня 1938 року в Роттердамі, де згинув полковник Є. Коновалець, розірваний большевицькою бомбою, створила пустку на верху Організації². Устрій ОУН постановляв, що Голова ПУН визначає свого Заступника з-поміж вибраних на Великому Зборі восьми членів ПУН, але полковник не поспішав з вибором останнього, кожного року сподіваючись скликати Збір, але Коновалець був вбитий і ОУН лишилася без Голови.

¹ Книш 3. Перед походом на схід [Електронний ресурс]/ 3. Книш. - Режим доступу: http://oun-ura.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Там само.

Тимчасове ведення ОУН перебрав так званий "Вужчий ПУН", в склад якого входив тріумвірат: Омелян Сенік-Грибівський, Ярослав Макар-Барановський і Ріхард Карпат-Ярий. Вужчий ПУН, формально в Устрої ОУН установа незнана, витворився звичаєм за останніх літ життя полковника Євгена Коновальця¹. Голова ПУН мав співпрацівників для керування великою Організацією і призначав референтів для різних ділянок, але при цьому мав трьох найближчих референтів, що й називалося Вужчим ПУНом. Члени його змінювались, напередодні смерті полковника до нього входили Сенік-Грибівський, як найближчий політичний дорадник Голови ПУН, Ярослав Барановський, як Секретар ПУН і Ріхард Карпат-Ярий, роль якого не зовсім була зрозумілою, Коновалець давав йому різні спеціальні доручення, зокрема до військових зв'язків.

В 1939 році відбувалося напруження на міжнародній арені, намічалась війна, в цій ситуації ОУН не могла залишатися без голови, тому в результаті «усного заповіту», який нібито залишив Є. Коновалець головою було обрано А. Мельника. Андрій Мельник - полковник армії УНР, військовий і політичний діяч, один з найближчих співробітників Євгена Коновальця (Дод. Є). Народився 12 грудня 1890 року у с. Воля Якубова Дрогобицького повіту на Львівщині. У 1914-1916 роках Мельник командував сотнею Легіону українських січових стрільців на австро-російському фронті. У 1916 році потрапив у російський полон, перебував у таборі під Царициним (зараз Волгоград). 6 січня 1917 у складі групи галицьких полонених втік з табору і незабаром добрався до Києва. У січні 1918 року - один з організаторів куреня січових стрільців, начальник штабу куреня, а після сформування полку - начальник штабу полку. 19 грудня 1918 йому було присвоєно звання отамана Армії УНР. У березні-червні 1919 - начальник Штабу діючої армії, у липні-серпні 1919 року - помічник коменданта групи січових стрільців. В кінці 1919 року був інтернований польськими військами у Рівному. У 1920-1921 роках - інспектор військових місій УНР у Празі. У 1922 році повернувся в Галичину, вів там підпільну діяльність. У квітні 1924 року був

¹ Там само. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

заарештований польською поліцією і засуджений до 4-річного ув'язнення. У 1932-1938 роках - член правління видавничої спілки «Діло», у 1933-1938 роках - голова Головної ради Католицької асоціації української молоді «Орли», член Товариства українських комбатантів «Молода Громада». У 1934 році - член сеньйорат УВО і Голова Сенату ОУН. Після розгрому мережі УВО-ОУН в Галичині арештований не був і перебував на службі у митрополита Андрія Шептицького.

27 серпня 1939 року у Римі вдалось провести збір. У процесі підготовки до нього була організована робота чотирьох комісій: ідеологічно- політичної, військової, організаційної та економічної. Кожна з них мала підготувати текст резолюцій. Робота Конгресу відбувалась у пришвидшеному темпі і питання розглядались поверхово: його наради тривали всього по три години¹. На думку прихильників ОУН, він «не знайшов схвалення загалу членства ОУН і був зневажений постановою Револьюційного Проводу ОУН, а опісля окремою постановою II Великого Збору ОУН у квітні 1941 року»².

Результатом роботи «Римського ВЗУН» стало прийняття «Постанов», нового «Устрою ОУН» та «Відозви Президії II ВЗУН». Одним з найважливіших питань, вирішених під час Другого Збору, стали обрання нового Голови ПУН та нове затвердження устрою ОУН. Усі інші проблеми не були розглянуті належним чином, як це відбулось на Першому Конгресі. Для розуміння рівня розробленості питань варто ознайомитись із фрагментом «Відозви Президії II ВЗУН»: «Наш змаг іде: за національну засаду організацій світу; за націю, а не класу; за ідеалізм, а не матеріалізм; за державу праці і соціальної справедливості, а не державу комуністичного чи капіталістичного визиску; за право власности, здобуте працею; за сильну владу найкращих з усіх верст народу; за безоглядне винищення сил руїни і розбрату»³. Цей фрагмент дозволяє стверджувати, що постанови Другого Конгресу містили загальні формулювання та змістовно підтверджували ідеали , сформовані на Першому Конгресі.

¹ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - С. 161.

² Там само. - С. 160.

³ Відозва Президії II ВЗУН [Електронний ресурс]/ Відозва Президії II ВЗУН. - Режим доступу: http://oun-ura.org.ua/documents/ukr_03.html.

У цей період часу чітко прослідковується розкол організації націоналістів, апогеєм якого став «бандерівський» збір ОУН, фактичною причиною стала відмова прихильників ОУН(б) схвалювати рішення II Збору ОУН. 1 квітня 1941 року у був організований і проведений II Великий Збір Організації українських націоналістів (ОУН). На повістці порядку денного з'їзду було ухвалення керівних ідей українського націоналізму та постанов, що передбачали порядок організації політичного, військового, економічного та соціального життя держави. На з'їзді було проголошено, що Українська суверенна соборна держава є основою розвитку нації і належить лише українцям: "Власником усієї землі й вод, підземних і надземних багатств, промислу й шляхів комунікації є сам український народ і його держава [...] Українська земля - українським селянам, фабрики й заводи - українським робітникам, український хліб українському народові»¹.

Дослідивши програмні документи ОУН, ухвалені на II Великому Зборі ОУН у Римі (27 серпня 1939) та "бандерівському" зборі ОУН у Кракові (квітень 1941) ми прийшли до висновку, що ключових відмінностей ідеологічного характеру у них не містилося. Відмінності ми бачимо лише у стилістиці написання даних документів, оскільки програма майбутніх "мельниківців" була ідеологічний документом з просторими історіософськими і теоретичними узагальненнями, (її головним автором був М. Сціборський). Програма, затверджена 1939 р. є логічно завершеним продовженням програмних настанов 1929 р. Навпаки, програма "бандерівського" крила організації, яку готували вже у період Другої Світової війни, після знищення Польщі та підготовки німецьких військ до війни на сході, можна розцінювати як практичну програму дій за конкретних умов, вона містила більше практичних настанов і менше теоретичних роздумів².

На нашу думку для цілісного зрозуміння проблеми необхідно аналізувати постави обох Конгресів разом. Обидві програми мали значно радикальніший і

¹ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс]/ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера). - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

конкретніший характер. І бандерівці (далі - ОУН(б), і мельниківці - ОУН(м) сходились на тому, що "політичний лад" (саме таким терміном у переважній більшості документів вони визначали поняття політичного режиму) повинен узгоджуватись з зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку держави та свідомості громадян.

Спільною для груп А. Мельника та С. Бандери була позиція, що диктатура не може бути довготривалою формою державного режиму, оскільки переросте в деструктивне, нічим не виправдане, явище. Більше того, вона повинна бути легітимною та тривати лише до повного відновлення і стабілізації державного механізму й ліквідації загроз суверенітету. Після цього "устроєвою формою" буде „авторитарна націократична республіка під верховним керівництвом голови держави, сильною виконавчою владою й національним представництвом усіх верств у законодавчих установах"¹. Отже, політичний режим, пропонований українським націоналізмом кінця 30-х - початку 40-х років XX ст., носив назву "націократія" - "суспільний лад, за якого владу в державі має нація"².

Розділяючим стало питання щодо принципів керівництва самою організацією. У Програмі 1939 року, яка була узгоджена у період явного ускладнення відносин між еміграційним Проводом і "крайовиками" та змусила перших розмірковувати над можливістю формально легітимізувати наступника Є. Коновальця. Тому у такій ситуації та з метою здійснити таку легітимізацію принцип вождізму було доведено до абсолюту³. Відповідно голову ПУН проголошували «Вождем Нації», відповідальність за свої вчинки він ніс лише перед Богом, він наділявся виключним правом скликати Великий Збір ОУН, призначати членів Проводу, підписував рішення Великих Зборів. Тобто ставився авторитет вождя, Касьянов зазначав, що на його роль не може підійти А. Мельник: «за своїм вихованням та стилем явно не підходив на таку роль і згадані

¹ Орлик М. Ідея і чин України/ М. Орлик. - К., 2001. - С. 90.

² Рибак А. Еволюція поглядів діячів ОУН 1940-1950-х рр. на політичний режим майбутньої української держави[Електронний ресурс]/ А. Рибак. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

³ Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

вождівські настанови фактично залишилися деклараціями»¹.

У постанові «бандерівців» питання про організацію керівництва мало більш демократичний вигляд, оскільки передбачався принцип виборності колегіальними органами - Проводом і Великою Радою, однак на практиці все рівно принцип вождізму було все ж таки реалізовано в особі С.Бандери².

Однак все рівно організаціям було притаманно достатньо спільних положень щодо ключових питань. Головною метою діяльності проголошувалось створення «Української Суверенної Соборної Держави»³ («мельниківці») чи «Суверенної Української Держави»⁴ («бандерівці»), а засобом досягнення цієї мети була національна революція. Але у програмі ОУН(б) йшлося про українську революцію «в московській імперії СРСР в парі з визвольною боротьбою поневолених Москвою народів під гаслом: «Свобода народам і людині»⁵.

Принципи надпартійності і надкласовості залишалися основними і беззаперечними за умов, що ОУН буде єдиною політичною партією: «Існування політичних партій буде заборонено законом. Єдиною формою політичної організації населення Держави буде ОУН - як підстава державного ладу й чинник національного виховання та організації суспільного життя»⁶. В програмі ОУН(б) цей принцип записано більш завуальовано: ОУН бореться «за планову організацію господарського й суспільного життя»⁷, але на роль ОУН прямо не наголошувалось.

Також спільними та ідеологічно непохитними залишилися такі основні світоглядні принципи: волонтаризм, ідеалізм, ідея створення людини нового типу, месіанізм, елементи народництва, ідея нації та її інтересів як вищої цінності.

¹ Там само. - Режим доступу: http://oun-upa.org.ua/documents/ukr_03.html.

² Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

³ Програма II Великого Збору ОУН [Електронний ресурс]/ Програма II Великого Збору ОУН. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁴ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс]/ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера). - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁵ Там само.

⁶ Програма II Великого Збору ОУН [Електронний ресурс]/ Програма II Великого Збору ОУН. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁷ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс]/ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера). - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

Це ж стосується формулювань про головну мету руху та шляхи її досягнення. Радикальний мілітаризм, який конкретизувався в планах створення збройних сил, також можна розглядати як спільний принцип¹.

Етатистський патерналізм був основою двох програм у площині трактування соціально-економічних питань, а саме держава розглядалася головна інституція, відповідальна за вирішення цих проблем². Обидві організації виступали за соціальну злагоду і антикласовість.

Соціально-економічний блок програмових настанов ОУН залишився найменш виробленим і опрацьованим, власне, цим питанням приділялось найменше уваги, але він містив суміш ідей, яка мала забезпечити принцип надкласової побудови української нації³. Але з програмних документів видно, що націоналісти розробляли альтернативний шлях в економічній теорії. Детальніше економічні питання були розглянуті на конгресі 1939 року. До складу економічної комісії входили Я.Стецько, М.Сціборський, М.Турчманович, а головою був Осип Бойдуник. Основою функціонування фінансової системи незалежної України передбачалось зробити незалежний центральний банк, запровадження стабільної валюти, причому емісія грошей без забезпечення активами та товарами не передбачалась, що є відмінністю у порівнянні з Першим конгресом.

Деякі суперечності спостерігаємо у ставленні до банківської системи. Безконтрольна банківська ініціатива не допускалась, ОУН взагалі сторожко ставилася до фінансового капіталу, котрий отримує прибуток незалежно від промисловості та сільського господарства - реального сектору економіки. Тому частина націоналістів воліла залишити за банками виключно механічне обслуговування грошової системи, а частина - дозволити ринкове функціонування банків під державним контролем⁴.

¹ Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) [Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

² Там само. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

³ Там само. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁴ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - С. 163.

Податкова система повинна мати стимулюючий ефект та допомагати державі вирівнювати дисбаланс прибутків у різних груп населення. Велика роль відводилась іноземним інвестиціям, які давали можливість швидко розбудувати економіку без визиску населення.

Торгівля повинна існувати з урахуванням ринкових механізмів, але з елементами державного регулювання. Мита на імпорт носили протекціоністський характер. Торгівля сільськогосподарськими продуктами переважно передавалася до приватних рук, а сировиною та промисловими товарами з націоналізованих підприємств - до державних.

Загальні принципи, запропоновані націоналістами для розвитку промисловості, можна підсумувати тезово:

- 1) уся промисловість має класифікуватися за трьома основними типами власності;
- 2) незалежно від типу власності, держава стоїть над всіма процесами, які відбуваються у підприємствах, та здійснює контрольну функцію;
- 3) процес індустріалізації країни потрібен, але має плануватися лише керівництвом української держави та враховувати інтереси всієї української території;
- 4) вирішити питання аграрного перенаселення можна шляхом розбудови промислових центрів та переселенням груп надлишків селян;
- 5) кваліфіковані працівники - опора потужної промисловості: держава мусить формувати своє робітництво та захищати його інтереси;
- 6) територія України має достатньо сировини для того, щоб посідати перші місця із її видобутку в Європі, але кінцева мета - розвиток обробної промисловості;
- 7) іноземний капітал у вигляді концесій та позичок має бути залученим до розбудови промисловості, але його мусять контролювати спеціальні державні інститути;
- 8) розбудова промисловості має спиратися на фактор віддаленості сировинних джерел та енергетичних ресурсів, тобто найкращим в цьому

плані є землі центру та сходу України.

Аграрна політика передбачала збереження розподілу поміщицької землі, що стався після 1917 року. Планувалася безумовна ліквідація колгоспів, оскільки основним двигуном розвитку в селі мав стати середній господар¹. Втручання держави мало бути мінімальним, тобто не допускати концентрації землі в руках великих землевласників і протистояти подрібненню ділянок. Держава мала залучати надлишкову робочу силу до індустріалізованої економіки².

Значення II Великому Конгресу ОУН 3. Книш означив так: «Він дав Організації Українських Націоналістів сильні ідеологічно-світоглядів підстави, здобуті десятилітньою наполегливою працею, забезпечив її існування новими правно-устроєвими нормами, що їх зрушити не могли ані воєнні лихоліття ані внутрішній роздор, поставив перед нею ясні політичні цілі на найближчі роки і в перспективі далекого майбутнього»³.

В «Постановах Другого Великого Збору Організації Українських Націоналістів» ми бачимо деякі відмінності. Питання власності планувалось вирішувати, виходячи із принципу загального і повного права власності на продукти своєї праці, проте обмеженого приватного, кооперативного та спілкового права власності на господарювання землею й засоби виробництва⁴.

У питанні торгівельної політики проголошувалося дотримання вільної торгівлі для середніх підприємств, законного обмеження зисків, усунення спекуляції тощо.

Організація господарського життя націоналістами сприймалась крізь призму зв'язку вільної творчої ініціативи праці та власності громадян із ініціативою, власністю, організованістю й контролем держави⁵.

ОУН(б) проголошувало боротьбу «проти насильницької колгоспної системи,

¹ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010. - С. 164.

² Там само. - С. 164.

³ Книш 3. Перед походом на схід [Електронний ресурс] / 3. Книш. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁴ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс] / Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера). - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

⁵ Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках / В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010. - С. 172.

за знесення колгоспів»¹ та « за повну самоуправу та господарську свободу сільсько-господарських артілей»². Тобто таким чином націоналісти декларували кінцеву мету, але були переконані, що на момент ведення боротьби руйнування колгоспів може призвести до непередбачуваних наслідків. Таким чином, питання реформ автоматично переносилися на мирний час.

Отже, на думку ОУН(б) держава виступає регулятором економіки і має обслуговувати інтереси нації в цілому. Основні ідеї ОУН сформульовані під час підготовки I Конгресу і в передвоєнний час не зазнали суттєвої трансформації. Бачення майбутньої держави у «мельниківців» і «бандерівців» були схожими, але останні були більш радикально налаштовані. Економічні питання також майже не мали відмінностей, але були більш завуалізовані у «бандерівців» і мали менше висвітлення. Незважаючи на розкол 1940 р. і поділ на "мельниківців" та "бандерівців", суспільно-політична думка обох частин ішла в одному руслі. Радикальних відмінностей у програмах обох організацій не спостерігалось. Еволюція програм відбулась після завершення війни, а початком став Акт відновлення Української держави.

¹ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс]/ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

² Там само. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.

ВИСНОВКИ

Дослідивши ідеологію ОУН, можна з упевненістю стверджувати, що в ній наявний значний комплекс пропозицій стосовно розбудови держави. Члени організації розуміли під державою суверенну владу, сконцентровану в руках уповноважених органів з подальшою легітимною можливістю підпорядковувати собі решту елементів суспільного життя. Суверенна і незалежна держава висувається як необхідна передумова еволюційного розвитку нації.

ОУН у 1939 році почали обґрунтовувати доктрину "націократичної" держави з авторитарним політичним режимом, панівною роллю ОУН у суспільстві, запереченням загальних виборів та суспільної рівності людей.

І бандерівці (далі - ОУН(б), і мельниківці - ОУН(м) сходились на тому, що "політичний лад" (саме таким терміном у переважній більшості документів вони визначали поняття політичного режиму) повинен узгоджуватись з зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку держави та свідомості громадян.

У час боротьби й закріплення незалежної Української держави після її визволення, націоналізм висунув потребу "національної диктатури", як перехідної фази.

У програмі II Великого Збору 1941 року, проведення якого ознаменувало початок діяльності ОУН(б), відстоюється республіканська форма правління, за якої на чолі держави стояв президент, наділений авторитарною владою. Однак у той же час не виключалася можливість поділу влади на три гілки та існування місцевого самоврядування.

Натомість у програмі ОУН (м), що також була проголошена у 1939 році, було запропоновано як форму правління закріпити конституційну монархію, з ознаками республіканського типу правління. Проте запровадження такої форми правління все рівно залишало за державою можливість всеохоплюючого контролю за суспільним життям. Найбільш прийнятною формою організації держави, діячі ОУН розглядали авторитарну демократію: з одного боку - з участю народу у формуванні влади, з іншого - із сильною владою.

Підводячи підсумок аналізу ідеологічної спадщини діячів ОУН, можна сказати, що основна увага приділялася питанню політичного режиму, а проблема організації конкретної форми правління не була вирішена конкретним чином. Тому, ми спостерігаємо постійний процес еволюції концепцій: від президентської форми до парламентської і навпаки. Також у публіцистичних працях теоретиків ОУН обстоюється симбіоз ідей народного суверенітету, тобто встановлення громадянами форм і компетенцій державної влади та авторитарних принципів її реалізації.

Спільною для груп А. Мельника та С. Бандери була позиція, що диктатура не може бути довготривалою формою державного режиму, оскільки переросте в деструктивне, нічим не виправдане, явище. Більше того, вона повинна бути легітимною та тривати лише до повного відновлення і стабілізації державного механізму й ліквідації загроз суверенітету. Після цього "устроєвою формою" буде „авторитарна націократична республіка під верховним керівництвом голови держави, сильною виконавчою владою й національним представництвом усіх верств у законодавчих установах”. Отже, політичний режим, пропонований українським націоналізмом кінця 30-х - початку 40-х років XX ст., носив назву "націократія" - суспільний лад, за якого владу в державі має нація, з центром ваги на виконавчих інститутах влади (глава держави, уряд).

Сучасна теорія політики розрізняє демократичний, авторитарний та тоталітарний режими. Аналіз праць діячів ОУН стосовно питання "націократії" дає змогу зробити висновок, що остання не підпадає під жоден з визначених режимів, а є специфічною формою, яка містить елементи усіх трьох.

Концепція суспільного устрою майбутньої держави, запропонована Організацією, була кардинально новою та несхожою на інші, до того часу існуючі в Україні. Не можна її назвати також запозиченою, як з огляду на тісний зв'язок з українською дійсністю, так і враховуючи момент критики оунівцями поширених тоді демократичної, фашистської, нацистської, соціалістичної теорій суспільства. Отже, навіть не вдаючись до аналізу змісту теорій ОУН, вже сам факт новизни, оригінальності, а також завершеності "форми" дає змогу віддати належне

теоретикам ОУН.

Оунівці національну революцію водночас проголошували соціальною, підкреслювали важливість ролі держави в економічній сфері, поширювали нетрадиційне розуміння власності, неприпустимою вважали експлуатацію людини.

Теоретики ОУН(б) вважали, що всі люди є рівними, коли йде мова про право на інтелектуальний та фізичний розвиток, здобуття освіти тощо. Тому український націоналізм, наголошували вони, дасть можливість проявити себе усім громадянам і ніхто не буде мати якихось привілеїв. Але разом з тим, оунівці ставили питання: чи всі люди є однаково корисні для суспільства та нації?. Не вписувалась в рамки режиму також виборча система, де право голосу мають усі дієздатні громадяни. Оунівці вважали ідеали демократичних виборів та традиційного формування парламенту, з огляду на різну суспільну вагу людей, одними з найгірших. Аргументи була такими: право голосу без достатньої політичної свідомості широких мас призводить до хаосу політичних переконань, не завжди зрозумілих громадянам. Це використовують політики з метою приходу до влади, а потім не виконують волю населення. Але коли б навіть народні обранці дотримувались побажань виборців, то тоді б державою не керувала воля усього населення, а лише більшості, яка дуже часто є незначною, а меншість не мала б ніякого впливу на владу.

Отже, ще однією ознакою майбутнього режиму мав бути поділ суспільства на стани відповідно до професій чи занять, та формування останніми представницьких органів влади шляхом делегування своїх представників. Ця ідея була закладена в документах Великого Збору ОУН 1929 р. Щоправда, тоді вживалося поняття "виробничі верстви". Далі в "Постановах Другого Великого Збору ОУН, що відбувся в квітні 1941 р." йдеться про організацію суспільного життя на основі „поділу на рівні заняття й фахи та відповідно до цього виробничі та професійні організації". У "Програмі ОУН" (1939 р.) зазначено, що всі верстви будуть об'єднані в професійно-станових організаціях відповідно до професій. Теоретично становий поділ суспільства та відповідно до цього формування усіх

представницьких органів є можливими. Проте нез'ясованим залишається момент, хто буде визначати суспільну корисність людини, її відповідність поставленим критеріям? Очевидно, таку функцію мала б виконувати ОУН, а це вже несе небезпеку суб'єктивних оцінок.

Наступною ознакою режиму оунівці проголосили монопартійність. Громадське й економічне життя населення проходить в рамках станових організацій. Через це не доцільне існування в Українській державі ворожих одна одній політичних партій. У такому суспільстві останні не лише не потрібні, а й не можливі, бо організаторську роль партій перебирають на себе стани. Заперечуючи потребу партій в житті суспільства, програмні документи та праці діячів ОУН 30-х - початку 40-х років XX ст. водночас вказували, що єдиною існуючою політичною силою буде ОУН. Причому ніде не зазначалося, що вона буде діяти лише на час післяреволюційної диктатури, а потім припинить свою діяльність.

Мельниківці і бандерівці не передбачали можливості автономії економічної складової від політичної і вбачали у державному втручанні єдиний спосіб уникнення економічних криз і безробіття.

Аналіз документів ОУН дозволив зробити висновок про соціальну спрямованість майбутньої економічної політики держави. Програмні засади Організації вимагали високого рівня розвитку економіки, низького рівня інфляційних процесів та сприятливих зовнішньоекономічної і політичної кон'юктур.

Незважаючи на розкол 1940 р. і поділ на "мельниківців" та "бандерівців", суспільно-політична думка обох частин ішла в одному руслі. Визначаючи місце і роль ОУН в історії українського національно-визвольного руху, можна погодитися з думкою київського дослідника А.Кентія, який зазначає, що особливості її організаційної структури, політики і стратегії пояснювалися насамперед умовами її існування та часом діяльності. «Чи могла бути іншою в своїх формах і методах роботи Організація, девізом якої було: «Здобудеш Українську державу або загинеш в боротьбі за неї», - пише він. Звичайно, ні. При цьому слід врахувати, що за польського і радянського режимів, які панували на

українських землях, будь-яка пропаганда ідеї самостійної України, спроби використання парламентської боротьби за її досягнення виглядали безперспективними»¹.

Тому залишалися тільки нелегальна політична і пропагандистська робота, диверсійно-підривна діяльність, які мали розхитувати окупаційні режими і за сприятливих міжнародних обставин привести до всенародного повстання, яке згодом мало перерости в національну революцію. Тільки такий шлях, на думку оунівців, міг привести до успіху, і запорукою його могла бути тільки така організація, зцементована чітким розумінням завдань, жорсткою внутрішньою дисципліною, згуртованістю своїх лав, готовністю всіх її членів покласти життя на вівтар перемоги.

Діяльність Організації українських націоналістів була не лише етапом збройної боротьби за незалежність України, а й черговим періодом розвитку суспільно-політичної думки України. Відповідно до націоналістичної доктрини, яка лежала в основі діяльності ОУН, теоретики Організації розробляли концепції політичного режиму майбутньої самостійної держави. Ідейна еволюція руху, яка проходили під час та після Другої світової війни призвела до перегляду програмних положень ОУН.

¹ Кентій А. Збройний чин українських націоналістів 1920-1956 рр./ А.Кентій. Т. 1. - К., 2005. - с. 173

Список використаних джерел та літератури

1. Андрієвський Д. Наша позиція [Текст]//Розбудова нації. / Д. Андрієвський. - 1928. - 4.1. - С.8.
2. Відозва Президії ІІ ВЗУН [Електронний ресурс]/ Відозва Президії ІІ ВЗУН. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
3. Галамай С. У боротьбі за Українську Державу : Спогади [Текст]/ С. Галамай. - Львів : Мс, 2003 . - 464 с. Галаса В. Наше життя і боротьба . Спогади [Текст]/ В. Галаса. - Л.,2005. - 272 с.
4. Гордієнко М. З волинських і поліських рейдів[Текст] / М. Гордієнко. - Торонто:Українське ехо, 1959. —160 с.
5. Дейчаківський М. На визвольних стежках Європи : Спогади зв'язкового ОУН; Футбольні спогади Мука [Текст]/ М. Дейчаківський. - К. : Юніверс, 1997 . - 127 с.
6. Донцов Д. Націоналізм [Електронний ресурс]/Д. Донцов. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
7. Звідомлення І Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів. [Електронний ресурс]/ Звідомлення І Конгресу (Великого Збору) Українських Націоналістів.-Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
8. ЛИСТ Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 15 жовтня 1927 р [Електронний ресурс]/ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 15жовтня 1927 р. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
9. ЛИСТ Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 9 червня 1928 р.[Електронний ресурс]/ Лист Д.Андрієвського до Є.Коновальця від 9 червня 1928 р. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
10. ЛИСТ Є. Коновальця до Д. Андрієвського від 21 листопада 1927 р.[Електронний ресурс]/ Лист Є. Коновальця до Д. Андрієвського від 21 листопада 1927р.- Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
11. На зов Києва. Збірник статей, спогадів і документів[Текст]/ Збірник статей, спогадів і документів - Торонто-Нью-Йорк:Новий шлях, 1985. -539 с.
12. Марганець В. Українське підпілля від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до

передісторії та історії українського організованого націоналізму[Текст]/В.Марганець. - Б.м., 1949. - 349 с.

15. ОУН в світлі постанов Великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 рр. [Текст]/ ОУН в світлі постанов Великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929- 1955 рр - Б. м.: Видання 34 ОУН, 1955. - 371 с.
16. По другій конференції[Текст]// Розбулова нації. - 1928. - 4.5. - Є. 174
17. Постанови Великого Збору Організації Українських Націоналістів (28.01 - 02.02 1929) . [Електронний ресурс]/ Постанови Великого Збору Організації Українських Націоналістів (28.01 - 02.02 1929) . - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
18. Проект організації Конференції для розроблення націоналістичної ідеології і усталення відповідних організаційних форм [Електронний ресурс]/ Проект організації Конференції для розроблення націоналістичної ідеології і усталення відповідних організаційних форм. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
19. Програма II Великого Збору ОУН[Електронний ресурс]/ Програма II Великого Збору ОУН. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
20. Програма українських націоналістів [Електронний ресурс]/ Програма українських націоналістів. -Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
21. Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера) [Електронний ресурс]/ Постанови II Великого Збору ОУН (С. Бандера). - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
22. Статут Союзу Організацій Українських Націоналістів[Електронний ресурс]/ Статут Союзу Організацій Українських Націоналістів. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
23. Судоплатов П. Спецоперации. Любянка и Кремль 1930-1950 годы[Текст]/ П. Судоплатов. - М., 1998. - 348 с.
24. Сціборський М. До аграрної політики націоналізму[Текст]/М.

- Сціборський //Розбудова нації. - 1928. - №9. - С. 332-338.
25. Сціборський М. Націократія [Електронний ресурс]/М. Сціборський. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
 26. Балей П. Фронда Степана Бандери в ОУН 1940 р. Причини і наслідки[Текст]/П. Балей. - Лас-Вегас, 1997. - 373 с.
 27. Бандера С. Командир-провідник[Текст]/Перспективи Української революції. - Мюнхен, 1978. - 640 с.
 28. Бачинський Ю. Україна ігтебепіа[Текст]/ Ю. Бачинський. - К. : Основні цінності, 2003 . - 176 с.
 29. Беляев В. П. Я обвиняю! [Текст]/ В.П. Беляев. - 2-е изд., доп.. - М.: Политиздат, 1984 . - 224 с.
 30. Біла книга ОУН на зламі ХХ і ХХІ ст. [Текст]/Нагірняк, Василь, Микальчук. - К., 2006. -617 с.
 31. Борець Ю. За Україну, за її волю[Текст]/ Ю. Борець. - Л., 2002. - 67 с.
 32. Булгак П. Інтегральний націоналіст [Електронний ресурс]/ П. Булгак. Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
 33. Бульба-Боровець Т. Армія без держави: Слава і трагедія українського повстанського руху: Спогади[Текст]/Т. Бульба-Боровець. - Вінніпег: Товариство "Волинь", 1981 . - 327 с.
 34. Гаврилів І. Розкол ОУН та його наслідки [Електронний ресурс]/ І.Гаврилів.- Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
 35. Гогун А. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы [Електронний ресурс]/А. Гогун. - Режим доступа: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
 36. Україна і Росія в історичній ретроспективі: в 3 т. Т.2. Радянський проект для України : нариси[Текст]/ Коллект. автор, Гриневич, Даниленко. - К. : Наукова думка, 2004 . - 530 с.
 37. Енциклопедія Українознавства[Текст]//Словникова частина. - Л., 1996. -С. 1865.
 38. Іваненко В.В. ОУН і УПА у Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології [Текст]/В.В. Іваненко .- Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС,2006 .- 423 с.

39. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН)[Електронний ресурс]/ Г.Касьянов. Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
40. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму[Текст]/ Г.В. Касьянов. - К.: Либідь, 1999. - 352 с.
41. Квітковський Д. Боротьба за українську ідею [Текст]/ Д. Квітковський, Науково-дослідний інститут ім. О.Ольжича, Верига, В. . - Детройт; Нью-Йорк; Торонто : Б.в., 1993 . - 603 с.
42. Кентій А. Збройний чин українських націоналістів [Електронний ресурс]/ А. Кентій. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
43. Кентій А.В. Нарис історії Організації українських націоналістів[Текст]/ А.В. Кентій. - К., - 1998. - 201 с.
44. Клименко О. Бофони: грошові документи ОУН і УПА[Текст]/ О.Клименко. - К., 2008. - 189 с.
45. Книш З. Б'є Дванадцята [Електронний ресурс]/ З.Книш. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
46. Книш З. ЗУНРО: Західньо-Українська Національно-Револьюційна Організація : Іст.-політ. нарис [Текст]/ З. Книш. - Торонто : Срібна сурма, 1974 . - 304 с.
47. Книш З. Перед походом на схід [Електронний ресурс]/ З. Книш. - Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/documents/>.
48. Книш З. Розбрат : спогади і матеріали до розколу ОУН у 1940-1941 роках[Текст] /З. Книш . - Торонто : Срібна сурма . - 431 с.
49. Книш З. Становлення ОУН [Текст]/ З. Книш . - К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1994 . - 127с.
50. Косик В. Розкол ОУН (1939-1940):36. Документів[Текст]/ В.Косик. - Л, 1997.- 136 с.
51. Косик В. Розкол ОУН у світлі документів[Текст]/ В. Косик - К.: Українська видавнича спілка, 2002. - 32 с.
52. Ленкавський С. Філософічні підставки “Націоналізму” Донцова [Електронний ресурс]/С. Ленкавський. - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
53. Лисяк-Рудницький І. Націоналізм/Історичне есе: В 2 т. [Текст]/ І. Лисяк-

- Рудницький. - Т.2. - К.:Основи, 1994. - 573 с.
54. Лісіна С.О. Військово-організаційна діяльність ОУН 1929-1939 рр. (документознавчий аспект) [Текст]/С.О. Лісіна. - А., 2008. - 11 с.
55. Марчуков А. В. Украинское национальное движение: УССР. 1920- 1930-е годы: цели, методы,результати [Текст]/ А. Марчуков. - М.: Наука, 2006 . -599 с.
56. Масловський В. З ким і проти кого воювали українські націоналісти в роки Другої світової війни [Електронний ресурс]/ В. МАСловський . - Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
57. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т. 1: 1920 - 1939 [Текст]/П. Мірчук.. - Мюнхен;Лондон;Нью Йорк : Українське Державне видавництво, 1968 . - 642 с.
58. Мірчук П. Степан Бандера символ революційної безкомпромісності[Текст]/П. Мірчук. - Торонто : Ліга Визволення України, 1961 . - 160 с.
59. Мірчук П. Українська визвольна справа і українська еміграція [Текст]/ П. Мірчук. - Торонто : Ліга Визволення України, 1954 . - 79 с.
60. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси [Текст]/ Колект. автор, Дзьобак, Ільюшин, Касьянов. - К. : Наукова думка, 2005 . - 494 с.
61. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія фаховий висновок робочої групи істориків з вивчення діяльності ОУН і УПА[Текст] - К., 2005. - 69 с.
62. Орлик М. Ідея і чин України [Текст]/ М. Орлик. - К., 2001. - 101 с.
63. ОУН:минуле і майбуття[Текст]/ Аноним. - К., 1993. - 303 с.
64. Панченко В. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920-1950-х роках [Текст]/ В. Панченко. - Дніпропетровськ : Видавництво "Свідлер", 2010 . - 303с.
65. Панченко В. Формування концепції промислового розвитку України в ідеології ОУН та діяльність Леоніда Костаріва [Електронний ресурс]/ В.Панченко. -Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
66. Політологія. Кінець XIX - перша половина XX століття : хрестоматія[Текст] :

- /під ред.. Семків, О.І. - Львів : Світ, 1996 . - 797 с.
- 67.Поспеловский Д. Тоталитаризм и вероисповедание [Електронний ресурс]/Д.Поспеловский.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
 - 68.Рибак А. Екологія поглядів діячів ОУН 1940-1950-х рр. на політичний режим майбутньої української держави[Електронний ресурс]/ А.Рибак.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
 - 69.Рябчук М. Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і "розбудова держави" [Текст]/ М. Рябчук. - К. : Критика, 2000 . - 271 с
 - 70.Сосновський М. Дмитро Донцов. Політичний портрет. З історії розвитку українського націоналізму [Текст]/ М. Сосновський. - Нью- Йорк. - Торонто: НТШ Сучасність, 1974. -419 с.
 - 71.Степан Бандера: мифы, легенды, действительность[Текст]/ за ред. Н.Е. Фомина. - Х.:Фолио, 2007.-381 с.
 72. Субтельний О. Революційний рух [Електронний ресурс]/ О.Субтельний.- Режим доступу: <http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/>.
 - 73.Трощинський В.П. Найманці фашизму. (Українські буржуазні націоналісти на службі гітлерівців у міжвоєнний період 1921-1939 рр.) : [Текст]/ В.П. Трощинський.: Інститут соціальних та економічних проблем зарубіжних країн АН України . - К. : Наукова думка, 1981 . - 139 с.
 - 74.Український визвольний рух[Текст]/центр досліджень визвольного руху. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. - Львів, 2006.-310 с.
 - 75.Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм[Текст]/ Р. Шпорлюк. - К.:Основи,1998.- 479 с.
 - 76.Шульгін О. Без території Ідеологія та чин уряду УНР на чужині [Текст]/ О. Шульгін. - К., 1998 . - 352 с.
 - 77.Юліян В. Ідеологічні основи українського націоналізму//Організація Українських Націоналістів. 1929-1954[Текст]/В.Юліян. -На чужині,1995.-447 с.
 - 78.Armstrong J. Ukrainian nationalism 1939 – 1945. – New York, 1955. – 270p.

Додатки

Додаток А. Портрет Миколи Сціборського

Додаток Б. Портрет Дмитра Андрієвського

Додаток В. Постанови Великого Збору Організації Українських Націоналістів (28 січня — 2 лютого 1929 р.).

I. ЗАГАЛЬНІ ОЗНАЧЕННЯ

1. Український націоналізм є духовний і політичний рух, зроджений з внутрішньої природи Української Нації в час її зусильної боротьби за підстави й цілі творчого буття.
2. Українська Нація є вихідне заложення кожної чинности та метове назначення кожного прямування українського націоналізму.
3. Органічна зв'язаність націоналізму з нацією є факт природнього порядку й на ньому основане ціле розуміння істоти нації.
4. Нація є найвищий тип людської спільноти, що при найбільшій своїй психологічній зрізничкованості має свою одну внутрішню форму, витворену на ґрунті подібного природнього положення, спільного пережиття історичної долі та невинного стремління здійснитися в повноті силовій натури.
5. Внутрішня форма нації є основний чинник її динамічного тривання і разом з тим принцип синтетичного формування, який дає життю нації на протязі її історичного розвитку суцільну духову окресленість, зазначену в різних її конкретно-індивідуальних виявленнях. У тому означенні внутрішня форма — це ідея нації, що у основу є та вможливає її історичне ставання.
6. Історичне ставання — цей наглядний вираз постійної актуальности національної ідеї — вказує на безглядний ідеал нації, який полягає в її стремлінні втриматися в системі світової дійсності в ролі безпосередньо- чинного підмету з найширшою сферою впливу.
7. На шляху до власного самоздійснення в формі найбільшої інтенсивности історичного значення нація чисельно збільшує запас своїх біофізичних поширень рівночасно територіальній базі: у цьому відношенні відбувається в ній процес постійного переформлювання різних етичних первнів у синтезу органічної національної єдности; з погляду цієї своєї чинности нація все знаходиться в стані власного росту.
8. Найвидатнішим силовим засобом росту нації є її духовна тугість, узмисловлена у витворених вартостях культури, що з, одного боку, затісняють внутрішню спійність нації, а з другого, простеляють їй шлях відосереднього впливу на оточення. Культура не є тільки чинником національної окремішности та її відборонности назовні, але першим з-поміж чинників безпосереднього зазначення на оточенні духової сили нації, за яким з більшим успіхом наступає цивілізаційне й політично-господарське його опанування.
9. Умовою, що забезпечує нації тривалу активну участь у світовому середовищі, є найбільш пристосована до всебічних інтересів національного життя політична організація, якою є суверенна держава.
10. Держава є зовнішня форма такої взаємочинности всіх діючих сил нації, яка відповідає основним її якостям і в той спосіб уможливає нормальний її розвиток у всіх можливих виявленнях; держава — це стан кожночасної окресленности нації формою організованого

співвідношення сил, замкнених в органічну цілість-систему, відмежовану назверх як самостійна, збірна одиниця.

11. Через державу стає нація повним членом світової історії, бо що лиш у державній формі свого життя вона посідає всі внутрішні й зовнішні ознаки історичного підмету.

12. Державна форма життя найвимовніше потверджує конкретне узмістовлення чинного характеру національної ідеї, а тому першим природним стремлінням нації є прикрити межі своєї державної виконності з цілим крайовидом етнічного розпросторення, щоб таким чином державне оформити цілий свій фізичний організм — цю найважливішу живлову підставу своєї будучности.

13. Для Української Нації в стані її політичного поневолення начальним постулятом є створення політично-правної організації, означеної: Українська Самостійна Соборна Держава.

14. Для створення, закріплення і розвитку держави необхідна засаднича умова: щоб держава була висловом національної істоти у спосіб найбільш творчої видатности всіх складових органів нації, отже виявляла систему організованої її взаємочинности на засаді інтегралізму суспільних сил з їх правами й обов'язками відповідно до їх значення у цілості національного життя.

15. Український націоналізм висновує для себе з провідних засад державної організації ряд практичних завдань, підготовчих для здійснення державного ідеалу соборними зусиллями українців-державників. зорганізованих на принципах: чинного ідеалізму, моральної своєзаконности та індивідуального почину.

16. Першим зав'язком та пересемником завдань українського націоналізму є покликана до життя Конгресом Українських Націоналістів Організація Українських Націоналістів, побудована на засадах: всеукраїнства, надпартійности й монократизму.

II. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

1. Форма української державної влади буде відповідати послідовним етапам державного будівництва України, а то: національного визволення, державного закріплення та розвитку.

2. В часі визвольної боротьби лише національна диктатура, витворена в ході національної революції, зможе забезпечити внутрішню силу Української Нації та найбільшу її відпорність назовні.

3. Що лиш після відновлення державности настане доба її внутрішнього порядкування та переходу до стану монолітного державного тіла. В цей переходовий час голова держави матиме за завдання підготувати створення найвищих законодавчих органів на засаді представництва всіх організованих суспільних верств, з узглядненням відмінностей окремих земель, що ввійдуть до складу Української Держави.

4. На чолі упорядкованої держави стане, покликаний представницьким органом, голова держави, що визначить виконавчу владу відповідальну перед ним та найвищим законодавчим тілом.

5. Основою адміністративного устрою Української Держави буде місцеве самоврядування; зокрема кожний край буде мати свій представницький законодавчий орган, покликаний місцевими організованими суспільними верствами, та свою виконавчу владу.

III. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОСТАНОВИ

1. Вступні тези

1.1. Українська Держава буде змагати до досягнення господарської самовистарчальності нації, збільшення народнього майна та забезпечення матеріального благобуту населення, шляхом розбудови всіх галузей народнього господарства.

2.2 Господарське життя країни буде побудоване на основі співпраці держави, кооперації та приватного капіталу. Поодинокі ділянки народнього господарства будуть розділені між ними, будь стануть предметом їх рівночасного й рівнорядного діяння, в залежності від корисности того для цілости народнього господарства та для інтересів держави.

2. Аграрна політика

2.1. Інтересам народнього господарства України відповідає існування та розвиток селянського господарства.

2.2. Вивласнення поміщицьких земель без викупу, переведене в час революції на Сході України, державна влада затвердить законом, якого силу поширить на всі землі України.

2.3. Державна влада переведе корективи в розподілі землі на Сході України, необхідні з огляду на стихійний, непорядкований характер розподілу вивласнених земель у час революції.

2.4. Держава дбатиме про розвиток сільськогосподарської виробности та про забезпечення благобуту селянства шляхом підтримання середнього сільського господарства.

2.5. Селянське господарство буде побудоване на праві приватної земельної власности, обмеженім державною регуляцією вільної продажі й купна землі, з ціллю запобігти в той спосіб надмірному зменшенню чи збільшенню земельних наділів.

2.6. Державна влада буде всебічно сприяти інтенсифікації селянських господарств та пристосованню їх до ринків, буде підтримувати розвиток сільськогосподарської кооперації, уділювати сільському господарству дешевого продукційного кредиту, і буде дбати про агрокультурну й агроосвітню справу про забезпечення хліборобської продукції державним обезпеченням.

2.7. Лісові площі будуть вивласнені без викупу та передані державі, або органам самоврядування. Лише невеликі площі, непридатні до удержавлення і муніципалізації, будуть у руках приватних власників.

2.8. Аграрне перенаселення буде регульоване шляхом приміщення селянських рештків у національній продукції та відповідно переведеної кольонізації.

2.9. Міські землі та нерухоме майно остануться в руках приватної власности. Держава й органи самоврядування регулюватимуть міське будівництво та усуватимуть мешкальні кризи й

земельну спекуляцію шляхом скупчення в своїх руках відповідних регуляційних земельних фондів.

3. Промислова політика

3.1. В цілі усамостійнення народнього господарства та його всебічного розвитку, ідо зокрема диктують потреби державної оборони та конечність дати верстат праці лишкам сільської людности, держава буде сприяти упромисловленню країни.

3.2. Підприємства таких галузей промисловости, що являються важливими для існування та оборони країни, будуть удержавлені. Інші підприємства будуть залишені приватному капіталові поодиноких осіб і асоціацій на основі вільної конкуренції та приватної ініціативи. У випадках, визначених законом, держава матиме право першенства перед приватним капіталом у набутті співласности приватних підприємств.

3.3. Держава дбатиме про переведення раціоналізації всіх родів промисловости, зокрема їх машинового урядження, та про підготовання кадрів фахівців і технічних робітників, що задовольняли б вимоги сучасної техніки.

3.4. Для піднесення добробуту сільського населення і для підготування фахових робітників для великої промисловости, держава буде сприяти розвиткові сільськогосподарської промисловости в формах виробничої кооперації.

3.5. Держава подбає про організацію виборничої та збутової ремісничої кооперації, підпираючи ремісництво в межах, що відповідають сучасному характерові продукції та ринків.

4. Торговельна політика

4.1. Торговельні операції, так на внутрішньому як і на зовнішніх ринках, будуть розподілені між приватним капіталом, кооперацією і державою, яка то остання перебирає торгівлю виробами удержавленої промисловости та головні роди перевозу.

4.2. Маючи на увазі нормальний внутрішній процес розподілу й обміну, держава дбатиме рівночасно про забезпечення українським продуктам і виробам найвигідніших умов збуту на світових ринках, а для оборони національного господарства назовні вживатиме метод охоронного і сприяючого характеру та метод протекціонізму, що знайдуть примінення в формі мит та торговельних договорів.

IV. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

1. Здійснення постуляту української державности передумовляє активізацію внутрішнього політичного життя українського народу, заманіфестовану назовні для зазначення української справи як рішачючого чинника в питанні східньо-європейського політичного стану.

2. Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу національної революції та відкритє можливості розвитку Української Нації в межах власної держави, забезпечить тільки система власних мілітарних зброєнь та доцільна союзницька політика.

3. Відкидаючи в засаді традиційні методи української політики орієнтуватися в визвольній боротьбі на котрогось з історичних ворогів Української Нації, українська зовнішня політика здійснюватиме свої завдання шляхом союзних в'язань з тими народами, що вороже відносяться до займанців України, як рівнож шляхом належного використання міжнароднім взаємовідносин для досягнення суб'єктивної ролі України в міжнародній політиці.

4. В своїй зовнішньо-політичній чинності Українська Держава стремітиме до досягнення найбільше відборонних меж, що охоплюватимуть усі українські етнографічні терени й забезпечуватимуть їй належну господарську самовистарчальність.

V. ВІЙСЬКОВА ПОЛІТИКА

1. Організація української військової сили буде проступно розвиватися, а її форма мінятися відповідно до трьох етапів політичного стану України: ворожій займанщини, національної революції, державного закріплення.

2. В обставинах ворожих займанщин підготовку українських народніх мас до збройної боротьби, а зокрема підготовку організаторів та вишколених провідників, перебере окремий військовий осередок.

3. Лише військова сила, що спиратиметься на озброєний нарід, готовий уперто та завзято боротися за свої права, зможе звільнити Україну від займанців та вможливить упорядкування Української Держави.

співпрацюватиме з українським духовенством різних культів у справах морального виховання нації.

3. У школу буде допущена наука релігії тих культів, що не будуть проявляти денаціоналізуючих впливів.

4. Українська Держава буде сприяти розвиткові української національної церкви, незалежної від чужоземних патріархатів, та українізації релігійних культів, що будуть діяти на Україні.

IX. ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

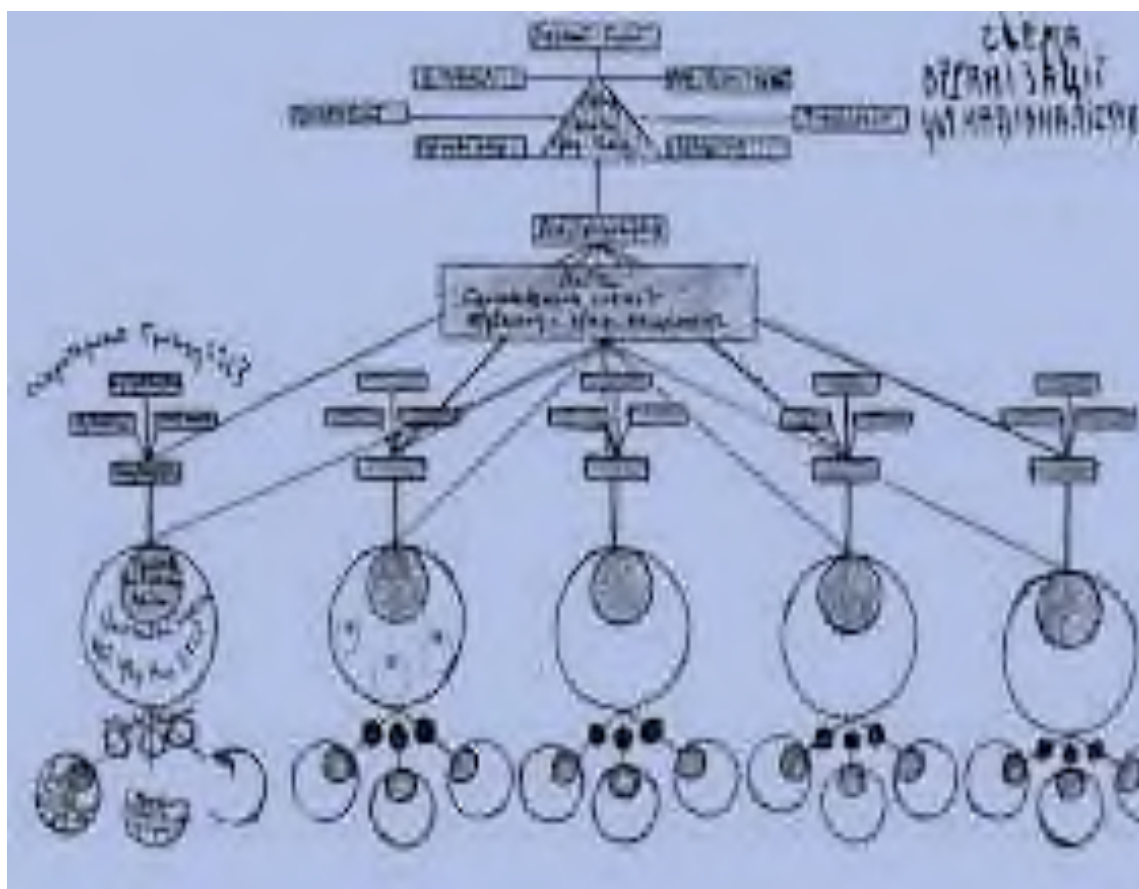
1. Беручи ідею Української Самостійної Соборної Держави в підставу свого політичного діяння та не признаючи всіх тих міжнародних актів, умов та установ, що стан українського національно-державного розірвання сотворили та закріпили. Організація Українських Націоналістів ставить себе в категоричне противенство до всіх тих сил, своїх і чужих, які цьому становищу українських націоналістів активно чи пасивно протиставляться, та протидіятиме всяким політичним заходам одиниць і колективів, що будуть являтися відхиленням від повищих засад.

Не обмежуючись у своїй діяльності на той чи інший терен, але змагаючи до

опанування української національної дійсності на всіх українських землях та на чужих теренах, заселених українцями. Організація Українських « Націоналістів вестиме всеукраїнську політику державництва без придавання їй партійного, класового чи яко-небудь іншого суспільно-групового характеру, та в прямій послідовності протиставляє її всім партійним і класовим у групуванням з їх методами політичної праці.

2.Спираючись на творчі елементи українського громадянства та об'єднуючи їх вколо українського національно-державного ідеалу. Організація Українських Націоналістів ставить собі завдання у здоровити відносини внутрі нації викликати в українському народі державно-творчі зусилля, розгорнути українську національну силу на всю її ширину і таким чином забезпечити великій Українській Нації відповідне місце серед інших державних народів світу.

Додаток Г. Схема організації українських націоналістів - автор М. Сціборський

Додаток Д. Портрет Шарля Морраса

Додаток Е. Портрет Дмитра Донцова

Додаток Є. Портрет Андрія Мельника

Summary

The topic of this thesis - "Evolution of the ideology of the OUN 1929-1941" - in which the concept of the Ukrainian state in the ideology of the OUN was considered. The work consists of 90 pages, used sources 25, figures - 5, diagrams - 1. The work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources and literature, appendices.

The goal is to reconstruct the concept of the Ukrainian state in the ideology of the OUN. The task was to characterize the stages of formation and evolution of ideological foundations in the pre-war period, to identify the degree of development of economic aspects of the future state, to determine the causes and consequences of the split.

Based on the task, the thesis considers the preparation for the First Grand Congress, which was marked by the creation of the OUN, the theory of "integral nationalism" by D. Dontsov and M. Stsiborsky's "nationcracy" - the ideological foundations of the program, as well as the reasons for discord and transformation of programs. The author tried to analyze the theoretical heritage of the OUN in order to identify and reproduce the concept of building a state mechanism, it was proved that the Organization of Ukrainian Nationalists had significant theoretical experience on the essence of statehood, developed clear and specific plans for economic development and reflected the concept of monetary, financial and social policy.

Анотація

Тема даної дипломної роботи - «Еволюція ідеології ОУН 1929-1941 роки» - в рамках якої було розглянуто концепцію української держави в ідеології ОУН. Робота складається з 90 сторінок, використаних джерел 25, малюнків - 5, схем - 1. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків.

Ціль реконструювати концепцію української держави в ідеології ОУН. Задачею являлось охарактеризування етапів формування і еволюцію ідеологічних засад у довоєнний період, виявити ступінь розробки економічних аспектів майбутньої держави, з'ясувати причини і наслідки розколу.

Виходячи з поставленої задачі, в дипломній роботі розглянуто підготовку до I Великого Конгресу, що ознаменувалось створенням ОУН, теорію «інтегрального націоналізму» Д.Донцова і «націократія» М. Сціборського - ідеологічні основи програми, а також причини розбрату і трансформація програм. Автор здійснив спробу аналізу теоретичної спадщини ОУН з метою виокремлення та відтворення концепції побудови державного механізму, в роботі було доведено, що Організація українських націоналістів мала значні теоретичні напрацювання щодо сутності державності, виробила чіткі та конкретні плани економічного розвитку держави і відображено концепцію валютно-фінансової і соціальної політики.

Аннотация

Тема данной дипломной работы - «Эволюция идеологии ОУН 1929-1941 годы» - в рамках которой была рассмотрена концепция украинского государства в идеологии ОУН. Работа состоит из 90 страниц, использованных источников 25 рисунков - 5, схем - 1. Работа состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованных источников и литературы, приложений.

Цель реконструировать концепцию украинского государства в идеологии ОУН. Задачей являлось характеристика этапов формирования и эволюции идеологических основ в довоенный период, выявить степень разработки экономических аспектов будущего государства, выяснить причины и последствия раскола.

Исходя из поставленной задачи, в дипломной работе рассмотрена подготовка к I Великому Конгрессу, ознаменовалось созданием ОУН, теорию «интегрального национализма» Д. Донцова и «нациократия» М. Сциборского - идеологические основы программы, а также причины раздора и трансформация программ. Автор предпринял попытку анализа теоретического наследия ОУН с целью выделения и воспроизведения концепции построения государственного механизма, в работе было доказано, что Организация украинских националистов имела значительные теоретические наработки по сущности государственности, выработала четкие и конкретные планы экономического развития государства и отражено концепцию валютно-финансовой и социальной политики.

